
La terminologia com a disciplina: orígens, evolució, objecte d'estudi i organització

PID_00252641

Ona Domènech Bagaria
Rosa Estopà Bagot

Temps mínim de dedicació recomanat: 4 hores

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Orígens de la terminologia	7
1.1. Els termes: una necessitat ancestral i universal	7
1.2. Una mica d'història	8
1.3. La terminologia: una necessitat acadèmica	12
2. Principals línies de pensament de la terminologia actual	16
2.1. Diversitat d'enfocaments	16
2.2. La teoria comunicativa de la terminologia (Escola de Barcelona)	20
3. L'objecte d'estudi de la terminologia: la unitat terminològica	25
3.1. La unitat terminològica: diverses concepcions	26
3.2. Termes i paraules	30
3.3. Termes i altres unitats en la teoria comunicativa de la terminologia	32
4. Organització de la terminologia: organismes i centres de producció terminològica (en l'àmbit autonòmic i estatal, i en l'àmbit europeu i internacional)	38
4.1. La terminologia a Catalunya	38
4.2. La terminologia a l'Estat espanyol	43
4.3. La terminologia a Europa i al món	48
Resum	51
Bibliografia	53

Introducció

En aquest mòdul ens centrem en la delimitació de l'objecte d'estudi de la terminologia, és a dir, el terme o unitat terminològica. Comencem oferint una aproximació a la terminologia com a disciplina, per conèixer-ne els orígens, l'evolució i les principals línies de pensament actual. I acabem fent un repàs dels principals organismes i centres de producció de terminologia que trobem tant en l'àmbit autonòmic, com en l'estatal, l'europeu i l'internacional.

L'expressió del coneixement especialitzat és tan antiga com la mateixa humanitat. El primer capítol d'aquest mòdul fa un recorregut històric des dels orígens de la terminologia, passant per algunes fites importants fins arribar al moment en què es consolida com un camp del saber científic, cap als anys trenta del segle XX amb els treballs d'Eugen Wüster. A continuació, el capítol segon ens mostra les principals línies de pensament de la terminologia actual i se centra en un enfocament concret: el de l'anomenada teoria comunicativa de la terminologia de l'Escola de Barcelona.

Partint d'aquest enfocament, el capítol tercer delimita l'objecte d'estudi de la terminologia, és a dir, el *terme* o *unitat terminològica*. Després de repassar-ne les diferents concepcions, es delimiten les nocions de *terme* i *paraula*, i s'observa com, al costat dels termes, els textos especialitzats contenen altres unitats portadores de coneixement especialitzat (UCE), que també són objecte d'estudi de la terminologia.

Per acabar, el capítol tercer ens ofereix un repàs dels diferents organismes i centres, tant catalans, com espanyols i internacionals, al voltant dels quals s'ha organitzat la principal activitat terminològica en els diversos territoris.

Objectius

Els objectius d'aquest mòdul són els següents:

1. Conèixer els orígens de l'activitat terminològica i el naixement de la terminologia com a disciplina.
2. Prendre consciència que totes les llengües són aptes per expressar el coneixement especialitzat.
3. Identificar les principals línies de pensament de la terminologia actual i constatar les diferents concepcions sobre la *unitat terminològica*.
4. Saber delimitar les nocions de *terme* o *unitat terminològica* i *paraula*.
5. Constatar que hi ha diversos tipus d'unitats que expressen coneixement especialitzat (UCE) i saber delimitar quina d'aquestes unitats es consideren *termes* a la llum de la teoria comunicativa de la terminologia (TCT).
6. Conèixer els principals organismes i centres de producció terminològica tant en l'àmbit autonòmic i estatal, com en l'àmbit europeu i internacional.

1. Orígens de la terminologia

1.1. Els termes: una necessitat ancestral i universal

Des dels inicis de la humanitat les persones hem sentit la necessitat de comunicar-nos, d'explicar-nos els nous enginys, les tècniques i les idees més innovadores, els nous processos. Hem necessitat primer representar i després transmetre el coneixement especialitzat dels uns als altres.

Podem definir el **coneixement especialitzat** com aquell coneixement que, lluny de ser adquirit de manera espontània pels parlants d'una llengua determinada, ha hagut de ser objecte d'un aprenentatge particular que pren com a punt de referència esquemes preestablerts per a cada una de les matèries, escoles científiques o àmbits professionals.

És evident, doncs, que la manera com s'adquireix aquest coneixement pot ser molt diferent; així, temps enrere, aquest aprenentatge era molt aplicat i s'adquiria sobretot amb la pràctica, per mitjà de l'experiència professional o ocupacional; més endavant, en canvi, a mesura que han anat sorgint comunitats d'experts, els estudis i la formació, reglada o no, han esdevingut les vies més habituals d'adquisició de coneixement especialitzat.

Per a denominar, transmetre, comunicar –i segurament també per pensar– tot aquest saber especialitzat, hem optat bàsicament per usar el llenguatge articulat, primer oral i després també escrit. De fet, la transmissió de coneixement ha estat fonamental per a la supervivència de la humanitat.

«...el lenguaje pudo aparecer hace unos dos millones y medio de años, y bien pudo ser el factor que hiciera que nuestra stirpe sobreviviera sobre las demás especies de homínidos existentes. Así, la transmisión del conocimiento por el lenguaje fue un potente factor de selección, como después lo sería el fuego.»

Junyent (2003, pàg. 40)

Més concretament, en cadascuna de les transaccions de coneixement hem utilitzat alguna de les 6.000 llengües que es parlen al món i, més específicament, hem concentrat el coneixement en unes unitats lèxiques especialitzades que anomenem **unitats terminològiques**. Les unitats terminològiques són unitats sígniques lingüístiques, és a dir unitats lèxiques que adquirien –i adquireixen– un significat especialitzat en contextos sociocomunicatius professionals i acadèmics.

Per tant, ja des dels orígens de l'especialització (en un context de caça, de recol·lecció de vegetals, d'agricultura, de fabricació d'eines, de guerra...), s'usaven paraules amb un valor específic. Més endavant, a mesura que les civilitzacions progressen i es converteixen en societats més complexes, aquestes necessitats d'usar paraules amb significats especialitzats es multiplica.

Així, doncs, en totes les llengües del món hi ha parlants que han usat, usen i usaran terminologia en un entorn sociocomunicatiu que requereix una especialització en alguna matèria. Per posar només alguns exemples actuals: trobem terminologia quan els indígenes de la selva amazònica recullen i usen plantes amb finalitats medicinals; en l'ús denominatiu que fan els miners de totes les eines necessàries per a extreure coure de les mines de Xile o or de les de l'Àfrica del Sud; en el moment de denominar els peixos o les parts d'una embarcació d'un grup de pescadors d'una illa oceànica, i, és clar, també dins d'un laboratori de biotecnologia que investiga les causes d'una malaltia concreta o en els tallers experimentals de la NASA, on es dissenyen les naus espacials més adequades per a recollir dades de l'Univers.

En definitiva, en totes les llengües del món s'usa terminologia a tothora perquè el sistema gramatical de totes les llengües està preparat per fer-ho, però sobretot perquè els parlants d'aquestes llengües en tenen necessitat.

Les diferències terminològiques que hi ha entre les diverses llengües no es troben en l'estructura de les llengües mateixes sinó en les condicions socials i pragmàtiques en què es creen i s'usen els termes. Dit d'una altra manera: els parlants de cadascuna de les llengües del món no tenen les mateixes necessitats terminològiques. I aquesta diversitat de necessitats genera terminologies molt diferents segons les llengües, perquè les situacions socials, polítiques, culturals i econòmiques dels diversos territoris lingüístics són diferents i extremadament complexes.

1.2. Una mica d'història

Si bé és cert que la ciència i la tècnica neixen conjuntament amb la paraula especialitzada (Gutiérrez 1998), no sempre s'ha tingut consciència de la rellevància dels termes en les comunicacions entre especialistes. La reflexió sobre el que és un terme i el rol que tenen els termes per a una llengua és molt recent. Podem dir que es tracta d'una reflexió contemporània que neix sobretot als anys trenta del segle xx amb els treballs de l'enginyer austríac Eugen Wüster, considerat per a molts com el pare de la terminologia moderna.

Abans d'aprofundir en els principis fonamentals de la disciplina terminològica més actual, farem un breu recorregut històric per algunes fites importants del camp de la terminologia que a poc a poc van anar adobant el terreny perquè es consolidés com un camp del saber acadèmic. Veurem que en cada època són uns artífexs diferents els que s'interessen per la terminologia, i són justament les seves necessitats professionals les que aniran ordint la història d'aquesta disciplina.

Nota

Per a fer aquest breu panorama històric ens basem, fonamentalment, en el llibre *La ciencia empieza en la palabra*, de Bertha Gutiérrez, que fa un recorregut històric interessant i aprofundit pel llenguatge de la ciència.

D'acord amb Gutiérrez (1998, pàg. 41), podem afirmar que, des d'una perspectiva occidental, el grec va ser l'idioma utilitzat per la ciència durant tota l'**Antiguitat clàssica**, malgrat que altres pobles anteriors ja havien creat o adaptat els primers noms que esdevindrien tecnicismes, com ara els de les constel·lacions Lleó, Taure o Escorpí. Els primers científics romans que escriuen en llatí utilitzaven moltes denominacions gregues, tot i que la situació variava segons les branques del saber: el grec era la llengua de la ciència i de la filosofia, mentre que el llatí ho era del dret, de l'Administració i dels negocis.

A l'**edat mitjana** el protagonisme guanyat per l'Islam fa que la llengua àrab adquireixi un paper fonamental i el llenguatge científic europeu s'impregna d'arabismes. En aquest període, són sobretot els filòsofs i els gramàtics els que s'interessen per la designació dels objectes, però també els traductors, que esdevenen uns autèntics innovadors del llatí científic. L'escola italiana de Salern, alguns monestirs visigots com el de Vic i Ripoll, i sobretot l'anomenada Escola de Toledo són els grans centres que tradueixen la ciència grecoàrab al llatí i la difonen al món occidental (Gutiérrez 1998, pàg. 53-54). D'aquesta manera, la mítica Escola de Traductors de Toledo es converteix en una cruïlla entre la cultura oriental, grega i àrab, i la cultura occidental (Rodríguez; Schnell, 2005a). La seva tasca principal era la de traduir llibres científics i filosòfics, sobretot els autors clàssics grecs que havien quedat gairebé oblidats en la cultura occidental. Aquesta activitat va rebre l'impuls del rei Alfons X el Savi (1221-1284), gràcies al qual comença un període d'activitat científica rellevant sobretot en les àrees d'astronomia, física, alquímia, matemàtiques i medicina.

Cal tenir en compte que la traducció en l'època alfonsina es feia amb una llengua intermèdia: generalment un jueu traduïa oralment de l'àrab al romanç i després un altre traductor passava al llatí el que anava escoltant. En aquestes condicions de treball sempre calia que un corrector revisés els textos. I és obvi que els problemes terminològics en aquest ambient de traducció eren molts i diversos, i sovint es produïen confusions terminològiques que encara s'agreuaven amb la tasca dels copistes. Vegem-ne un exemple, citat per Gutiérrez, que a la vegada el pren de Vernet (1978):

«El griego *ureter* pasó al árabe como *al-halib* y de aquí al latín como *alhaleb*; pero algún traductor, desconocedor del significado de *ureter* y deseoso de eliminar el arabismo *alhaleb*, lo vertió como *vena uritis*, lo que podría ser leído por algún copista como vena *viridis* y así se creó la famosa e inexistente "vena verde".»

Al final de l'edat mitjana comencen a néixer les primeres universitats i aquest fet serà rellevant durant tot el **Renaixement** perquè es produiran nous coneixements científics sobretot en àrees com les matemàtiques, l'astronomia, l'anatomia, la física i la química. Des de les universitats s'intenten modernitzar les llengües vernacles, que s'havien considerat vulgars en relació amb el llatí o el grec, que havien estat les llengües nobles. Així, mentre que en dret es va continuar escrivint gairebé al cent per cent en llatí, en altres matèries, com ara la història, l'arquitectura, l'enginyeria, la mineria o la navegació, es va optar per la llengua vulgar; les obres de filologia, medicina, matemàtiques i astrologia, en canvi, s'escrivien meitat en llatí i meitat en llengua vulgar.

Per primer cop, la rapidesa amb què tenien lloc els nous descobriments i la manca de comunicació entre els especialistes esdevenen un inconvenient explícit per a donar una resposta terminològica unívoca. No obstant això, hi havia algunes solucions recurrents: s'intentava fugir del llatí, es donava un nou sentit a paraules del lèxic vulgar general i també es van començar a usar els números com a indicadors d'ordre (*primera vèrtebra, vuitè os del peu*, etc.). Els inicis de la redacció de textos científics en llengües vulgars van conduir, com a mínim, a dos models d'actuació diferents.

«Mientras que en las lenguas romances y en inglés se practicó generalmente la transliteración o la adaptación, en otras, como el alemán o el ruso, se optó en gran medida por la traducción. Tales actitudes han conducido a que los significantes de muchos tecnicismos sean hoy similares en inglés, francés, italiano, catalán, castellano o portugués y absolutamente distintos en alemán o en ruso.»

Gutiérrez (1998, pàg. 71)

A poc a poc, però, les necessitats professionals van fer que a tots els països d'Europa es desenvolupés una terminologia en cada una de les llengües vernacles per a cada una de les ciències. I, tot i que el llatí continuava tenint cert prestigi, sobretot en el món universitari –tant a les classes com a les publicacions–, es pot dir que durant el segle XVII s'abandona l'ús del llatí en les publicacions científiques. Els segles XVII i XVIII es van caracteritzar per una reflexió sistemàtica del coneixement i en aquest entorn la terminologia va deixar de ser una necessitat puntual per a convertir-se en una necessitat sistemàtica, la qual cosa durà cap a una activitat de normalització terminològica.

Així, en àmbits com els de les ciències naturals i experimentals, hi ha una preocupació constant per les denominacions descontrolades, que creixen sense cap ordre. Per tant, davant d'aquest caos denominatiu és lògic que els científics sentissin la necessitat d'unificar i consensuar les denominacions i els conceptes independentment de la llengua vernacle. En aquest context, els científics tornen a recórrer al llatí, aquest cop com a codi artificial, i neixen les primeres **nomenclatures científiques**. Dos científics crucials van ser Carl Linné (1707-1778) i Antoine-Laurent de Lavoisier (1743-1794). El primer és conegut per establir la nomenclatura binària en el camp de la botànica (*Philosophia*

botànica, 1751) i la zoologia (*Systema naturae*, 1735). I Lavoisier, considerat el pare de la química moderna, va establir la nomenclatura de la química (*Méthode de nomenclatura química*, 1787 i *Tractat elemental de química*, 1789).

En aquells anys va ser França qui va intentar que el francès tingués el mateix rol de llengua franca i universal que havia tingut el llatí, lligat al domini polític i econòmic que França tenia en aquell moment.

«Como ocurre en la actualidad, normalmente los descubrimientos se nombran en el sitio donde se realizan y si Francia entonces llevaba en gran medida la batuta del panorama científico (...) es lógico que fuera ella la que marcara el ritmo de la creación de los neologismos científicos del momento.»

Gutiérrez (1998, pàg. 76-77)

Durant el segle XVIII és destacable l'edició de les primeres **enciclopèdies** i de nombrosos **diccionaris**. Una de les obres més completes i influents va ser l'Enciclopèdia o *Diccionari raonat de les ciències, arts i dels oficis* de Denis Diderot i Jean Le Rond d'Alembert (1751-1772). A finals del segle XVIII, s'editen molts diccionaris especialitzats en diverses àrees del coneixement.

Mentre que als segles anteriors la pauta la marcaven els científics, al **segle XIX** són importants els grans descobriments de biòlegs, metges i químics, però a poc a poc el protagonisme es decantarà sobretot del costat de la tècnica relacionada amb nous invents i amb la indústria. És l'època de la invenció de la màquina de vapor, de l'electricitat, de l'automòbil, de l'avió, etc., en què tindrà molta importància la denominació dels objectes per tal de comercialitzar-los i fer-ne difusió. I les exposicions universals esdevenen grans aparadors de les innovacions tècniques.

A més de tots els canvis lligats a la revolució industrial, és rellevant tenir en compte que el segle XIX serà el segle del naixement de la **lingüística** com a disciplina científica i també el dels grans canvis socials i polítics: creix una consciència nacional i cultural de les societats. En aquest nou context laboral, social, polític i acadèmic hi haurà contínuament un transvasament de coneixements sobretot a partir d'uns nuclis determinats: Anglaterra, Alemanya i França. Els intercanvis comunicatius entre països i, és clar, entre llengües, demanaran cada vegada més la necessitat de disposar de terminologia normalitzada.

L'objectiu d'aquesta època era, doncs, la comunicació internacional entre especialistes de llengües diferents. Hi va haver diferents intents de crear una llengua franca artificial per als intercanvis comunicatius entre pobles, sobretot impulsats des dels mitjans professionals de matemàtics i metges, animats per l'èxit de l'esperanto el 1887. Però a partir de 1914 aquests moviments per una llengua única artificial de la ciència perden importància. En aquest context, s'imposen les llengües majoritàries (en detriment de les minoritàries), com ara l'espanyol, el francès, l'anglès, el portuguès... i s'estandarditzen les denominacions en aquestes llengües considerades oficials.

El progrés accelerat de les diverses branques de la tècnica i el desenvolupament ràpid de la tecnologia requereixen, com assenyala Cabré (1992, pàg. 17), «no solament denominar els nous conceptes, sinó sobretot harmonitzar aquestes denominacions». Així, per exemple, el 1904 es crea la International Electro-technical Commission (Missouri, EUA), amb l'objectiu de compilar i normalitzar la terminologia de l'electrotècnica. I el 1926 el rus Dressen va propulsar la creació del Comitè Tècnic 37 del primer organisme internacional de normalització ISA (International Standardization Association) –que tenia com a objectiu unificar els mètodes de treball i la presentació de terminologies.

D'altra banda, la intensificació del comerç internacional i la necessitat de formar economistes fa que a principis d'aquest segle a Europa sorgeixin un seguit d'escoles superiors d'estudis mercantils on esdevé fonamental la formació en llenguatges especialitzats.

«Esta corriente, llamada *Wirtschaftslinguistik*, nace como parte de la lingüística aplicada con el fin de impulsar un tipo de formación que aúne los conocimientos profesionales en el campo de la economía a estudios lingüísticos propiamente dichos. La importancia de la *Wirtschaftslinguistik* para la evolución de la terminología reside en el hecho de que da prioridad a la diferenciación entre objeto, concepto y denominación.»

Rodríguez; Schnell (2005a, pàg. 88)

Per tant, el primer quart del **segle XX** serà un període de molts canvis que propiciaran que la terminologia es converteixi en una necessitat crucial per a moltes activitats. I a més, gràcies a Eugen Wüster, durant el segle passat la terminologia esdevindrà una matèria acadèmica, que alguns han considerat una nova disciplina científica. Finalment, cal tenir present que a partir dels anys trenta molts investigadors marxen als EUA i l'anglès adquireix la condició universal de llengua franca. Molta de la ciència que s'ha fet durant el segle passat i que es fa actualment està desenvolupada per no americans i està escrita, explicada i comunicada en anglès per persones que no en són nadiues.

Després d'aquest breu recorregut històric pel camp de la terminologia preacadèmica, en l'apartat següent veurem quan i com comencen a estudiar-se els termes des d'una perspectiva acadèmica.

1.3. La terminologia: una necessitat acadèmica

De fet, la terminologia s'academitzarà gràcies a un enginyer austríac. L'any 1931 Eugen Wüster (1898-1977), considerat per molts el fundador de la terminologia moderna, va presentar una tesi de doctorat –*La normalització internacional de la terminologia (Internationale Sprachnormung in der Technik)*– en què exposava els principis que havien de guiar els treballs sobre els termes i establia els punts que ha de seguir una metodologia per a elaborar un vocabulari especialitzat.

Nota

Alguns autors, com Rondeau (1983), consideren que el pare de la terminologia com a disciplina científica és el rus Lotte (1889-1950) –fundador de l'escola soviètica de terminologia–, qui a principis de segle ja es preocupava pels aspectes teòrics i metodològics de la matèria.

Cal dir, però, que el 1975, en un simposi d'Infoterm –l'*International Information Centre for Terminology* fundat per la Unesco–, Wüster va atribuir explícitament la paternitat de la teoria de la terminologia a quatre autors: l'alemany Schlomann, que va ser el primer que va considerar el caràcter sistemàtic dels termes; el suís Saussure, que va ser el primer que va remarcar la sistematicitat de les llengües; el rus Dressen, que va impulsar la creació del primer organisme internacional de normalització (ISA), i l'anglès Holmstrom, que va ser el primer que va reclamar un organisme que s'ocupés de la terminologia a escala internacional.

Wüster es va adonar des dels inicis que la terminologia és un mitjà molt útil perquè la comunicació científica i tècnica sigui eficaç i no ambigua. Els interessos de la primera etapa wüsteriana són bàsicament metodològics, practicistes. En canvi, al final de la seva vida, Wüster té més interès en la teoria terminològica i configura el que es coneix actualment com a *Teoria general de la terminologia* (TGT).

Seguint Rodríguez i Schnell (2005a, pàg. 89), podem dir que els principis fonamentals de la TGT, establerts per Wüster i respectats per tota l'Escola de Viena i els seus seguidors, són els cinc següents:

- 1) La perspectiva onomasiològica de la terminologia: el punt de partida és el concepte.
- 2) La importància del sistema de conceptes: darrere d'un treball terminològic hi ha una delimitació exacta d'un únic sistema de conceptes.
- 3) La necessitat que la definició terminològica reflecteixi la ubicació del concepte en el sistema conceptual.
- 4) La univocitat del terme: cada concepte ha de ser assignat a una denominació i cada denominació a un sol concepte. Per tant no hi ha ni variació ni polisèmia.
- 5) L'enfocament sincrònic de la terminologia: s'ignora la possibilitat de fer estudis terminològics diacrònics.

Cal tenir en compte que durant la primera meitat del segle XX els lingüistes no es van interessar per la terminologia. No serà fins que els lingüistes s'interessin per una concepció del llenguatge com a eina de comunicació i, per tant, parin atenció a les qüestions socials del llenguatge, que la terminologia no entrarà dins els objectes de treball dels especialistes en el llenguatge.

Amb el pas del temps, la terminologia, sorgida com una disciplina al servei de científics i tècnics, ha anat madurant i canviant, i s'ha adaptat a diferents tasques i situacions. Cabré (1992, pàg. 23) divideix el segle XX en quatre etapes que permeten fer una radiografia del paper cada vegada més rellevant de la terminologia en les activitats professionals de la societat:

- Els **orígens** (de 1930 a 1960). La terminologia neix com una disciplina al servei de la comunicació entre especialistes i durant aquest primer període són importants tots els treballs que tenen en compte el caràcter sistemàtic dels termes i la necessitat de garantir la comunicació internacional entre especialistes. També comencen a aparèixer els primers textos teoricometodològics, sobretot de Wüster i Lotte. A més, cal tenir present que en alguns països comença una necessitat frenètica de traduccions que impliquen una gran activitat terminològica, a l'inici desorganitzada i molt puntual, però que cada vegada serà més sistematitzada. N'és un bon exemple el Canadà, on el 1935 neix el Bureau de la Traduction del govern federal canadenc.
- L'**estructuració** (de 1960 a 1975). Aquesta segona etapa, com apunta Cabré, està condicionada pel naixement de la macroinformàtica i la importància que comença a tenir la documentació. Comencen a sorgir els primers bancs de dades terminològiques. Paral·lelament, s'inicien processos de normalització de llengües en països com l'URSS i Israel. El 1961 al Quebec es crea l'Office de la Langue Française, que té des dels inicis una gran activitat de normalització terminològica.
- L'**esclat** (de 1975 a 1985). Aquesta tercera fase destaca per la proliferació de projectes de planificació d'una llengua en els quals s'inclou la terminologia. En aquest sentit, els treballs desenvolupats al Quebec seran molt rellevants i posaran de manifest el paper que la terminologia pot tenir en la modernització i l'ús d'una llengua.
- L'**ampliació** (de 1985 a 2000). En aquest darrer període del segle XX la informàtica esdevé uns dels punts claus. Els terminòlegs disposen d'eines i recursos per al tractament automàtic i semiautomàtic de dades terminològiques. Paral·lelament a la integració de la microinformàtica en el procés habitual de treball en terminologia, es consoliden els models de planificació d'una llengua i es creen centres dedicats exclusivament a la normalització terminològica. Per exemple, només a l'Estat espanyol, el 1977 es va crear el centre basc de terminologia i lexicografia UZEL, el 1985 la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis catalans creen el Termcat, el Centre de Terminologia de la Llengua Catalana, i el 1997 va néixer Termigal, el Servizo de Terminoloxía Gallega, mitjançant un acord entre la Real Academia Galega i la Dirección Xeral de Política Lingüística de la Xunta de Galicia.

En resum, els canvis socials, culturals i tecnològics esdevinguts durant la darrera meitat del segle XX han provocat tant el desenvolupament com la diversificació de l'activitat terminològica en direccions diferents (neologia, planificació lingüística, normalització conceptual, terminòtica...). I aquesta tendència ha continuat i s'ha incrementat durant el segle XXI.

«El creciente volumen de la comunicación multilingüe y la necesidad imperativa de la transferencia del conocimiento especializado conjuntamente con la reivindicación de la diversidad lingüística no solo han contribuido al desarrollo vertiginoso de los productos terminológicos sino también a la progresiva diversificación de los campos de aplicación. Es decir, la terminología, de ser una materia de interés relativamente restringido, ha pasado a ser una materia en auge, imprescindible en la actual sociedad de la información, donde la información crece de forma exponencial en todos los ámbitos y donde la eficaz y rápida circulación de la información se convierte en necesidad absoluta.»

Rodríguez; Schnell (2005c, pàg. 49)

Els canvis i la diversificació de l'activitat terminològica també han comportat que la terminologia, com a camp teòric de coneixement, hagi evolucionat i canviat el seu enfocament, avançant cap a uns fonaments teòrics més flexibles que permetin donar compte de les diferents dimensions terminològiques. Així, al final del segle passat, des de diverses parts del món sorgeixen veus crítiques amb la teoria imperant del moment, la TGT, que cerquen un espai per a la terminologia que posi l'èmfasi en altres punts de vista silenciats fins aleshores, almenys des de la perspectiva acadèmica.

Sobretot són veus que provenen del camp de la lingüística aplicada i que focalitzen el paper social i comunicatiu dels termes. En aquest sentit destaquen els pols següents: veus del camp de la **traducció** (Sager), del camp de la **política lingüística** (Corbeil, Boulanger, Auger) i, sobretot, veus de l'autoanomenada **socioterminologia** (Guespin, Gaudin, Faulstich), de la **terminologia cognitiua** (Temmerman, Faber) i de la **lingüística textual i la comunicació** (Candel, Cabré, Krieger, L'Homme).

En l'apartat següent fem un breu repàs de les línies principals de pensament de la terminologia actual i ens aturem, per la proximitat geogràfica i intel·lectual, en la teoria comunicativa de la terminologia.

2. Principals línies de pensament de la terminologia actual

2.1. Diversitat d'enfocaments

Com hem vist en l'apartat anterior, la teoria general de la terminologia (TGT) marca el naixement de la terminologia com a disciplina. Aquesta proposta teòrica, elaborada inicialment per Wüster i desenvolupada posteriorment per l'anomenada Escola de Viena, centra l'atenció de la disciplina en els conceptes i orienta els treballs terminològics cap a la normalització dels termes.

«(...) la actividad terminológica se centra en la recopilación de conceptos y de términos para la *normalización* (fijación de nociones y denominaciones estandarizadas) de los *términos* de especialidad (es decir, de las unidades integradas por la asociación de un concepto y una denominación de carácter simbólico, propias de la ciencia y de la técnica) con la finalidad de asegurar la *univocidad de la comunicación profesional*, fundamentalmente en el *plano internacional*.»

Cabré (1999, pàg. 125)

Amb el pas del temps, les noves necessitats comunicatives i la diversificació de l'activitat terminològica provoquen que els postulats de la TGT resultin insuficients per donar compte de la complexitat del panorama terminològic actual, fonamentalment pel seu caràcter idealista i reduccionista.

D'una banda, el caràcter idealista de la teoria clàssica està determinat per la posició que adopta davant els fenòmens terminològics lligats a la comunicació especialitzada.

«Esta idealización se fundamenta en la suposición de que el conocimiento científico en contraste con el conocimiento general preexiste a cualquier expresión y además es uniforme e independiente de las lenguas y las culturas. Los datos de la realidad sin embargo no coinciden con estos planteamientos de la teoría, que, por el hecho de basarse en una suposición no demostrada, se convierte en una teoría no falsable.»

Cabré (1999, pàg. 117)

Alguns dels fonaments de la TGT citats per aquesta autora, que mostren clarament la idealització de la teoria, serien, per exemple, la suposició que el concepte preexisteix a l'expressió; la suposició que el coneixement especialitzat és neutre –lliure de biaixos culturals, socials i ideològics– i universalment uniforme; la suposició que l'estructuració d'un àmbit especialitzat és única en tots els grups i contextos; la suposició que el terme normalitzat representa les característiques més significatives per a tots els grups i contextos, o la suposició que el seu ús consensuat permet que la comunicació especialitzada quedi exclosa de qualsevol obstacle.

D'altra banda, el caràcter reduccionista de la teoria clàssica és una conseqüència directa de l'objectiu últim que Wüster va establir per a la terminologia, que era el d'aconseguir una comunicació inequívoca i sense ambigüïtat sobre els temes especialitzats. El caràcter restrictiu d'aquesta teoria, justificable si tenim en compte els precedents que la van originar –la voluntat d'establir una comunicació estandarditzada internacional–, li impedeix donar compte de manera satisfactòria de la terminologia dins el marc del discurs especialitzat natural, i es fa patent en el tractament que Wüster fa de diversos aspectes teòrics i aplicats de la disciplina.

Seguint Cabré (1999, pàg. 114-116), podem esmentar, entre d'altres, els punts teòrics següents afectats pel caràcter reduccionista dels plantejaments wüsterians:

- el terme (concebut com una unitat específica d'un sol àmbit d'especialitat);
- els àmbits d'especialitat (concebuts com a camps del saber ben establerts i ben delimitats);
- els objectius i les finalitats de la terminologia com a disciplina (garantir la precisió i la univocitat de la comunicació estrictament professional);
- la comunicació professional (entesa com la comunicació entre especialistes, sense tenir en compte la multiplicitat de registres que pot presentar).

La concepció wüsteriana de la terminologia com una disciplina autònoma i singular es fonamenta en la seva perspectiva –onomasiològica i prescriptiva– d'estudi i recopilació de les unitats terminològiques. Així, per a Wüster la terminologia se centra en l'estudi dels termes a partir del concepte que expressen, i en l'anàlisi de les seves relacions, de manera que el concepte és el punt de partida del treball terminològic, que comença identificant i fixant els conceptes d'una determinada matèria i després n'estableix les denominacions normalitzades corresponents.

«En primer lugar, todo trabajo terminológico utiliza como punto de partida los *conceptos* con el objetivo de establecer delimitaciones claras entre ellos. La terminología considera que el ámbito de los conceptos y el de las denominaciones (= los términos) son independientes.»

Wüster (1998, pàg. 21)

És evident que aquesta metodologia només és possible si s'assumeix que, en relació amb els conceptes, és possible establir per consens una representació conceptual d'un segment determinat de la realitat universalment vàlida, i en relació amb les denominacions, s'ignora la variació denominativa en favor d'una forma de referència única. En definitiva, la TGT no té en compte la dimensió comunicativa de la terminologia i prescindeix de consideracions lingüístiques o discursives.

Això ha originat que les noves aportacions teòriques s'hagin anat distanciant de la terminologia wüsteriana, qüestionant-ne els principis bàsics i incorporant les perspectives pròpies de les ciències cognitives, la lingüística, la sociologia i la teoria de la comunicació. En paraules de Rodríguez i Schnell (2005c, pàg. 50), es comencen a qüestionar els plantejaments més tradicionals de la TGT, com ara la nitidesa i la monosèmia del concepte, l'estructuració universal del coneixement, la separació entre el llenguatge general i l'especialitzat, la prioritat assignada al concepte, la importància exclusiva de la forma escrita del terme, com també la manca d'atenció cap als aspectes diacrònics i pragmàtics dels termes. Des de les ciències cognitives es posa èmfasi en la determinació cultural de la percepció de la realitat i en la construcció del coneixement per mitjà del discurs, la qual cosa ha acostat la terminologia a les ciències del llenguatge. Des de la lingüística i la sociolingüística es planteja l'existència d'una base social dels llenguatges especialitzats, i des de les ciències de la comunicació s'aborda la dimensió funcional dels llenguatges especialitzats i de la terminologia.

Les veus alternatives, que sorgeixen d'àmbits diversos –traducció, política lingüística, socioterminologia, terminologia cognitiva, lingüística textual i comunicació–, han contribuït al desenvolupament de la teoria de la terminologia, que s'ha concretat en diversos enfocaments teòrics, els quals, alhora, han donat peu a diferents propostes concretes. Faber i López-Rodríguez (2012, pàg. 14) distingeixen dos grans enfocaments: 1) el que engloba les **teories socials i comunicatives de la terminologia**, que serien la socioterminologia i la teoria comunicativa de la terminologia, i 2) les **teories basades en una orientació cognitiva**, concretament la terminologia sociocognitiva i la terminologia basada en marcs. Vegem-los a continuació amb una mica més de detall.

1) Les **teories socials i comunicatives** apareixen a principis dels anys noranta com a reacció a l'hegemonia de la TGT i ofereixen una visió més realista de la terminologia, atès que parteixen de la descripció de com s'usen realment els termes en els contextos especialitzats.

La *Socioterminologia* (Boulanger 1991; Guespin 1991; Gaudin 1993; Faulstich 1995) aplica els principis de la sociolingüística a la teoria de la terminologia per identificar les variants dels termes en els diferents contextos. Considera que l'estandardització és una quimera perquè el llenguatge canvia constantment, i també que la polisèmia i la sinonímia són presents en la terminologia i en els textos especialitzats. Tot i que no es presenta com una teoria independent, marca una fita important en l'evolució de la teoria terminològica-

«Although Socioterminology does not aspire to independent theoretical status, its importance resides in the fact that it opened the door for other descriptive theories of Terminology, which also take social and communicative factors into account, and which base their theoretical principles on the way terms are actually used in specialised discourse.»

Faber; López-Rodríguez (2012, pàg. 15)

La *Teoria comunicativa de la terminologia*, formulada per Cabré i desenvolupada pel grup Iulaterm, és una proposta més ambiciosa que es defineix com una teoria lingüística de les unitats terminològiques que fa convergir l'enfocament cognitiu amb el comunicatiu, i supera el reduccionisme de la teoria general de la terminologia. Concep els termes com unitats dinàmiques, amb una triple dimensió –lingüística, cognitiva i sociocomunicativa–. Elimina la divisió entre unitats lèxiques generals i unitats terminològiques, i considera aquestes darreres com unitats lèxiques generals que adquireixen un valor terminològic d'acord amb la situació d'ús.

2) Les **teories basades en una orientació cognitiva** es desenvolupen en la primera dècada del 2000 i sorgeixen en el context de la traducció. Malgrat que també se centren en l'estudi dels termes en context, intenten integrar les premisses de lingüística cognitiva i de la psicologia.

La *Terminologia sociocognitiva* (Temmerman 1997, 2000, 2001) es concentra en el potencial cognitiu de la terminologia en els dominis especialitzats. Defuig el concepte idealitzat de monosèmia, i accepta la sinonímia i la polisèmia. També rebutja l'existència de camps d'especialitat clarament delimitats, torna a integrar la terminologia en el si de l'estudi de l'ús de la llengua i contempla l'estudi diacrònic de la llengua d'especialitat. Aquesta aproximació comparteix molts principis de la socioterminologia i de la TCT, ja que també és molt més descriptiva que no pas prescriptiva, considera els termes com el punt de partida de qualsevol anàlisi terminològica i diu molt poca cosa sobre el comportament sintàctic dels termes. En paraules de Faber i López-Rodríguez (2012, pàg. 18), el que diferencia la terminologia sociocognitiva de les altres teories és l'èmfasi que posa en l'organització conceptual i la focalització que fa de l'estructura de categories des de la perspectiva de la lingüística cognitiva. I també el fet que estudia els termes des d'una perspectiva diacrònica, en contrast amb l'anàlisi sincrònica exclusiva admesa per la TGT.

La terminologia basada en marcs (*Frame-Based Terminology* o FBT), desenvolupada per Pamela Faber (2015) i els seus col·laboradors de la Universitat de Granada (Faber i López-Rodríguez 2012, pàg. 22), és un altre enfocament cognitiu recent de la terminologia, que comparteix moltes premisses amb la teoria comunicativa de la terminologia i amb la terminologia sociocognitiva. Per exemple, la consideració que no cal distingir entre termes i mots, i que la millor manera d'estudiar les unitats terminològiques és analitzar-ne el comportament en el text. Un dels postulats bàsics d'aquesta aproximació teòrica és que la conceptualització d'un domini especialitzat està orientada segons l'objectiu i depèn, en certa mesura, de la tasca que calgui dur a terme. Com indica el seu nom, la terminologia basada en marcs utilitza certs aspectes de la semàntica de marcs per estructurar dominis especialitzats i crear representacions que no són específiques de cap llengua. Aquestes configuracions són el significat conceptual que es troba subjacent als textos especialitzats en diferents idiomes i que, per tant, faciliten l'adquisició del coneixement especialitzat.

Nota

En l'apartat següent ens aturem a veure amb més detall i profunditat aquesta proposta.

En resum, hem vist que la revisió crítica de la teoria clàssica de la terminologia, la TGT, ha impulsat la formulació de propostes teòriques alternatives, basades en el rebuig parcial o total dels postulats de la TGT. Aquestes noves teories adopten una perspectiva més descriptiva que no pas prescriptiva, s'emmarquen en un canvi general en l'estudi dels llenguatges especialitzats, que es desplaça cap a una orientació cognitiva, i es concentren en l'estudi de les unitats dels llenguatges especialitzats des d'una perspectiva social, lingüística i cognitiva. Malgrat totes les similituds, però, no podem dir que totes aquestes aportacions hagin convergit en una sola teoria capaç d'aglutinar-les. Per la proximitat intel·lectual i geogràfica, dediquem l'apartat següent a aprofundir en la teoria comunicativa de la terminologia, atès que és l'aproximació teòrica que adoptem en aquests materials.

2.2. La teoria comunicativa de la terminologia (Escola de Barcelona)

A la Catalunya de finals de segle XX hi ha un entorn sociolingüístic i politicoeconòmic privilegiat que afavoreix el sorgiment d'un nucli d'acadèmics interessats per la terminologia, que formen la denominada Escola de Barcelona, liderada per M. Teresa Cabré. Tot i que segurament els anys més rellevants per a la terminologia a casa nostra han estat els darrers 25 anys, cal dir que aquesta disciplina a Catalunya sempre ha tingut un paper molt actiu.

Així, malgrat que després de la Guerra Civil, amb la prohibició de l'ús públic del català, s'estronca la línia de publicacions especialitzades encetada al principi del segle, l'activitat terminològica catalana no es va aturar, ja que durant la dictadura franquista molts científics i enginyers catalans van continuar escrivint els seus textos en català i publicant en canals clandestins de poca difusió. Com assenyala Cabré (2009, pàg. 9), aquest va ser el cas de membres de l'Institut d'Estudis Catalans que més tard van promoure la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències. La tenacitat, doncs, d'aquests especialistes en uns anys difícils políticament i sociolingüísticament va permetre assegurar una continuïtat en la terminologia catalana.

«Gràcies a la resistència d'aquests científics i tecnòlegs, l'any 1985 l'activitat terminològica oficial tenia unes bases discursives en què basar-se i no es limitava a la creació *ex novo* de termes en català. La majoria d'aquests especialistes procedien de les seccions de l'Institut d'Estudis Catalans. Els treballs terminològics per a la llengua catalana, doncs, no són ni una activitat recent ni tampoc una conseqüència de la democratització política amb el reconeixement de les llengües pròpies de les comunitats autònomes.»

Cabré (2009, pàg. 10)

Recordem, a més, que en la darrera etapa del període franquista comencen a aparèixer vocabularis catalans de diverses matèries i es publica la *Gran Enciclopèdia Catalana* (1969-1983), que té una gran repercussió en la fixació de la terminologia especialitzada. És en aquest context que l'any 1984 l'Institut d'Estudis Catalans i la Generalitat de Catalunya encarreguen a M. Teresa Cabré, com a experta en lexicologia, la creació del Termcat, el centre de normalització de la terminologia catalana, que havia d'assegurar la disponibilitat de

termes en aquesta llengua. I és a partir de la pràctica diària d'elaboració de vocabularis i de normalització de termes, i gràcies a la seva formació lingüística, lexicològica, que Cabré es planteja la necessitat d'obrir el paradigma teòric de la terminologia. D'aquest període d'organització de la terminologia catalana, se'n deriva el seu primer llibre, *La terminologia: teoria, mètodes i aplicacions*, que s'ha traduït al castellà, anglès i francès, en el qual la mateixa autora, amb una mirada retrospectiva, ha reconegut que hi havia certes contradiccions entre la teoria i la pràctica.

Una altra dada important per a entendre el sorgiment d'un nucli de pensament teòric en terminologia a Barcelona, d'influència internacional, és la creació el 1993, a càrrec també de la Dra. Cabré, del primer Institut Universitari de Lingüística Aplicada de l'Estat espanyol. En el si d'aquest institut de recerca es forma un equip sòlid de joves investigadors interessats en la terminologia que, dirigits per M. Teresa Cabré, comencen a elaborar treballs de recerca i tesis doctorals que parteixen d'uns fonaments lingüístics i comunicatius de la terminologia que tenen en compte la diversitat d'escenaris sociocomunicatius. També tenen en comú, a més, que tots parteixen d'una formació lingüística, que treballen sempre a partir de corpus textuais i que creuen en l'adequació del treball terminològic als contextos comunicatius.

Formen part d'aquest nucli de treballs i tesis doctorals basades en la TCT que se centren en aspectes complementaris que ajudaran a configurar el conglomerat teòric de l'Escola de Barcelona: Rosa Estopà (1996, 1999), Ona Domènech (1998, 2006), Jordi Morel (2001), Jordi Vivaldi (2001), Judit Freixa (2002), Elisabet Solé (2002), Judit Feliu (2004), Carles Tebé (2005); i també els treballs de Lorente (2001, 2002, 2003). Altres tesis importants que van seguir els postulats de la TCT i que van completant el marc teoricometodològic d'aquest corrent de pensament són Bevilacqua (2004), Suárez (2004), Adelstein (2007), Giraldo (2008), Da Cunha (2008), Quiroz (2008), Fernández (2011), Salazar (2011), Seghezzi (2011), Montané (2012), Burgos (2014), etc.

Al mateix temps, aquest grup de professorat jove –Domènech, Estopà, Freixa, Lorente, Tebé, Solé–, tutelat per la Dra. Cabré, comença a impartir classes de terminologia i traducció especialitzada a la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Pompeu Fabra. Per tant, formen en terminologia els futurs mediadors lingüístes que gestionaran, traduiran, revisaran o escriuran textos especialitzats. Aquest escenari professional de la mediació és molt diferent i més ampli que l'escenari que guiava el desenvolupament de la teoria general de la terminologia. De manera que els interessos terminològics d'un mediador lingüístic, que són més lingüístics, comunicatius i sociolingüístics, també afavoriran la reflexió i la crítica teòrica dels fonaments de la terminologia wüsteriana.

Enllaç d'interès

Tots aquests treballs es poden consultar al web del grup Iu-laterm: <https://www.upf.edu/web/iulaterm/recerca1>.

En definitiva, a Barcelona, M. Teresa Cabré i el grup Iulaterm de la UPF trobaran l'ambient propici per a establir un nou marc teòric que més endavant es coneixerà com a teoria comunicativa de la terminologia. Així ho explica la mateixa Cabré:

A partir de mis propuestas, el grupo [Iulaterm] ha desarrollado, a través de más de veinte tesis, una teoría de la terminología que ha tenido un gran impacto en la comunidad especializada. Esta teoría no es más que el resultado final de toda una trayectoria de trabajo y reflexión sobre los términos. El punto de partida de esta teoría es muy preciso. En 1992 me encargaron la conferencia de clausura del Congreso Internacional de la Red Iberoamericana de Terminología que tuvo lugar en San Millán de la Cogolla.

Cabré (2014, pàg. 74)

Per preparar aquesta conferència Cabré va intentar entendre els principis de la TGT i analitzar perquè emfasitzava la uniformitat quan la realitat demostrava que la diversitat predominava. Va constatar que Wüster era enginyer de formació i tenia unes necessitats procedents del camp de la comunicació tècnica, en un context internacional de transferència plurilingüe. I que per aquest motiu l'objectiu del seu treball terminològic era l'elaboració de recursos terminològics normalitzats, és a dir, fixats prèviament i voluntàriament per una comunitat experta. Aquest punt de partida va dur-lo a una concepció de la terminologia que es pot concretar amb alguns dels seus postulats més destacats que, seguint Cabré (2011, pàg. 2), serien els següents:

- L'objecte inicial de la disciplina era el concepte o, més ben dit, les estructures de conceptes. La formació de Wüster el va dur necessàriament a una concepció onomasiològica de la terminologia. El coneixement especialitzat era el punt de partida per a donar compte dels termes, que servien per a denominar els conceptes propis d'aquest coneixement.
- La voluntat pragmàtica d'assegurar al màxim la univocitat en la transferència de coneixements tècnics va dur Wüster a no considerar la complexitat de la relació entre realitat i representació. Per ell la realitat tècnica era única per a tots els experts del mateix camp tècnic, de manera que la relació entre objecte i concepte era directa: un concepte es concebia com la representació d'un objecte o d'una classe d'objectes de la realitat.
- La unidimensionalitat de la relació entre objecte i concepte, juntament amb l'objectiu de normalitzar els termes, van determinar necessàriament la unidimensionalitat entre concepte i terme. I d'aquí va sorgir el principi de biunivocitat de la teoria general de la terminologia, entès com l'ideal que calia assolir.
- La relació directa i biunívoca entre terme i concepte explica que el terme, un cop fixat a través de l'activitat normalitzadora, es concebia com una unitat de designació, i no com una unitat de significació. Un terme servia per a referir-se a un concepte, que al seu torn era la representació consensuada

o normalitzada d'una classe d'objectes de la realitat, realitat concebuda de manera uniforme per la comunitat experta.

- Finalment, una concepció restrictiva de les situacions de comunicació especialitzada, limitades a la comunicació entre professionals, van dur Wüster a reduir els escenaris de transferència de coneixement, simplificant artificialment la complexitat de la comunicació especialitzada.

És evident, doncs, que per a Wüster els termes eren biunívocs perquè es referia únicament als termes normalitzats, de manera que en el context de la comunicació internacional normalitzada en què ell se situava, predominava la seguretat denominativa i els termes no es podien considerar unitats del llenguatge natural.

L'estudi i l'observació dels termes en acció, és a dir, dins del discurs produït pels experts, van dur Cabré a considerar-los com a unitats lèxiques d'una llengua natural que en contextos pragmàtics específics activen un valor especialitzat. A partir d'aquí es va proposar desenvolupar una teoria descriptiva orientada a l'objecte, és a dir orientada als termes. Calia, doncs, observar els termes per poder arribar a generalitzacions. Les opcions eren dues: observar els termes en els diccionaris (terminologia *in vitro*) o observar-los en els textos (terminologia *in vivo*). En observar-los dins els textos, en el discurs, es constata la diversitat terminològica i es podia treballar en la variació que presenten els textos especialitzats, tant horitzontal (o temàtica) com vertical (o relativa al nivell d'especialització).

A partir d'aquestes observacions, Cabré va establir que els termes són objectes polièdrics i aquesta característica, formulada com el *principi de poliedricitat*, articularà la teoria de la TCT. Segons aquest principi general i universal, qualsevol objecte de coneixement és polièdric i pot abordar-se a partir de facetes diferents (multidimensionalitat) i des de disciplines diferents (multidisciplinarietat).

En conseqüència amb aquests supòsits, el marc epistemològic en què se situa la TCT és aquell que defineix la terminologia pel seu objecte d'estudi, els termes, considerats com unitats polièdriques en tant que són, alhora, unitats cognitives (representen coneixement), unitats funcionals (usades en la comunicació) i unitats lingüístiques (formen part del llenguatge natural), i com a tals, unitats semiòtiques.

«En cuanto a su estatuto epistemológico, la terminología no es concebida como una disciplina, sino como un campo de conocimiento que, como tal, es multidisciplinar (...). Esta noción de campo de conocimiento como construcción intelectual se vincula con el hecho de que, para Cabré, un objeto de estudio siempre es poliédrico (presenta distintas caras y facetas) y por tanto multidisciplinar (puede ser estudiado desde distintas disciplinas). Así, considera que una teoría genérica de la terminología resulta inadecuada puesto que implica un carácter disciplinar. Cabré (2002b) propone, entonces, una teoría de los términos.»

Adelstein (2004, pàg. 74)

Aquesta concepció de la terminologia com a camp de coneixement intrínsecament interdisciplinari duu Cabré a proposar l'anomenada *teoria de les portes* o teoria que permet un tractament multidimensional dels termes i admet la possibilitat de seleccionar-ne qualsevol segons el propòsit de l'analista. En aquest sentit, la TCT se situa en la perspectiva de la lingüística i es proposa, per tant, abordar l'estudi dels termes entrant per la «porta» de la lingüística. Ho veiem amb més detall en l'apartat següent.

3. L'objecte d'estudi de la terminologia: la unitat terminològica

La definició de terme de la Teoria comunicativa de la terminologia (TCT) respon a una manera d'aproximar-se a l'objecte terminològic. De fet, al llarg de la història acadèmica de la terminologia documentem moltes definicions de terme o d'unitat terminològica. Totes poden ser vàlides. Cadascuna, però, respon als interessos socioprofessionals i acadèmics dels investigadors en una situació històrica concreta i amb una formació acadèmica determinada.

Davant de formes com *cardiopatia*, *ampere*, *ictus cerebral*, *malaltia d'Alzheimer*, *flebitis*, *otitis*, *virus*, *neoplàsia*, *neoplàsia odontogènica*, *otitis serosa...*, segur que tots els experts en terminologia dirien que es tracta de termes o unitats terminològiques. Però davant d'altres segments, com ara *mal de cap*, *oïda*, *injectar*, *per via oral*, *immunològicament*, *càncer maligne*, *càncer d'ovari*, *otitis externa difusa*, *hipertèrmia per al tractament del càncer*, *neoplàsia benigne de pell*, *antecedent familiar de neoplàsia maligne...*, segur que hi hauria opinions molt diverses sobre si són o no són termes. I això per diverses raons: la categoria gramatical, el grau d'especialització, el procés de vulgarització o desterminologització, el fet que es tracti de noms propis, la càrrega cognitiva, etc.

I encara les opinions serien més diverses si davant d'un text especialitzat demanéssim a diferents especialistes que fessin un buidatge terminològic. Un experiment semblant es va dur a terme amb un text de medicina a Estopà (1999). Concretament, es va demanar a quatre tipus d'especialistes que marquessin les unitats terminològiques del text: metges, documentalistes mèdics, lexicògrafs i traductors mèdics. Els resultats van mostrar diferències enormes tant pel que fa al nombre d'unitats seleccionades com al tipus d'unitats. Per posar un exemple, els metges van seleccionar més de 1.200 unitats i, en canvi, els documentalistes no van arribar a la cinquantena.

En un altre experiment (Estopà *et al.* 2006) es va voler comprovar si davant d'un mateix text, els especialistes de la mateixa àrea de coneixement del text seleccionaven les mateixes unitats. Aquesta vegada el text era de dret administratiu. Els resultats van tornar a ratificar que, fins i tot els especialistes de la mateixa àrea del coneixement, no coincideixen quan han de marcar de manera individual les unitats terminològiques d'un mateix text. Bàsicament aquest cop les diferències de buidatge més evidents es produïen en relació amb la delimitació de les unitats. Amb aquest treball es va constatar que la identificació d'unitats en els textos no és una activitat fàcil ni del tot objectivable, fins i tot per a un mateix grup d'especialistes. La variació intergrupual es produeix tant en l'àmbit de les categories gramaticals com sobretot de la delimitació de la unitat.

La dificultat per a delimitar les unitats especialitzades també es va posar de manifest en el treball de Domènech (1998), en el qual la diferència de criteris delimitadors manifestada pels especialistes que buidaven textos especialitzats va dur l'autora a anar més enllà del concepte de terme propi de la TGT i a parlar de la noció d'unitats que vehiculen coneixement especialitzat o UCE.

Aquesta diversitat per a delimitar i identificar els termes també la trobem en l'àmbit teòric, quan ens fixem en les diferents definicions que s'han fet de la unitat terminològica. Durant tot el segle xx els diversos teòrics de la terminologia, des de posicions diferents i amb interessos pràctics diferents, han definit el terme o la unitat terminològica diversament, com veurem en l'apartat següent.

3.1. La unitat terminològica: diverses concepcions

En aquest apartat fem un repàs de les perspectives adoptades pels autors més coneguts en relació amb les definicions que fan dels termes, fins arribar a la definició que se'n fa des de la TCT, en la qual ens aturem per tractar-la amb més profunditat. Començarem per Wüster, per a qui, com ja hem vist, la recerca terminològica parteix dels conceptes, de manera que considera el terme com una denominació (designació o nom) d'un concepte tècnic. En la TGT, doncs, el terme funciona com una etiqueta per a designar un concepte. Adelstein (1998) va fer un seguiment de la noció de terme de Wüster en què mostrà com aquesta ha anat canviant segons les èpoques, però sempre ha mantingut aquesta relació únicament amb la forma.

Seguint aquesta autora, podem dir que, per a Wüster, el terme no designa la totalitat de la unitat terminològica, sinó només la seva part formal, de manera que *terme* és sinònim de *denominació* i, respecte del model saussurià, de *significant lingüístic*. Per tant, un símbol químic no seria un terme. I si bé és cert, com ja hem dit, que la noció de *terme* en Wüster presenta certes variacions, segons les èpoques, també ho és que en totes les seves obres el terme és la part formal de la unitat i és sinònim de *denominació*.

La norma ISO 1087 (1990, 2000) recull aquesta concepció de terme relacionada només amb la forma: el terme és una **designació** per mitjà d'una unitat lingüística d'una noció definida en una llengua d'especialitat:

term

verbal designation of a general concept in a specific subject field.

NOTE: A term may contain symbols and can have variants, e.g. different forms of spelling (ISO 1087, 2000).

Aquesta distinció entre denominació i concepte es manté en la definició de terme que trobem en la major part de la literatura de finals del segle xx, tot i que els diversos autors posen èmfasi en aspectes diferents. Per al rus Lotte

(1961), per exemple, el paper del terme no es pot limitar únicament a la seva funció de denominació, perquè es fonamenta en la seva condició sistèmica. Per això, un terme és una paraula o un conjunt de paraules el símbol lingüístic del qual es relaciona amb el concepte corresponent en el sistema de conceptes de la branca determinada de la ciència o de la tècnica. Rondeau (1983), sociolingüista quebequès, defineix el terme com la forma significant d'un signe d'especialitat. I per a Gouadec (1990), el terme és una unitat de designació d'elements de l'univers percebut o concebut. En canvi, per a Rey (1979, pàg. 20) la terminologia estudia signes que es manifesten per les formes de les llengües naturals, de manera que un terme:

«peut aussi affecter la forme d'un symbole graphique, d'une expression numérique, etc. ; mais le plus souvent, il prend les apparences d'un mot (substantif, adjectif, verbe) ou d'un syntagme».

Rey (1979, pàg. 20)

Rey precisa, però, que perquè un nom tingui dret de ser un terme «il faut qu'il puisse, en tant qu'élément d'un ensemble (une terminologie), être distingué de tout autre». I per tant, els termes s'han de poder definir dins de sistemes coherents, enumeratius i/o estructurats.

Per a Sager (1993, pàg. 91) els termes «son las representaciones lingüísticas de los conceptos. A diferencia del lenguaje natural, donde se acepta la arbitrariedad del signo, los lenguajes especializados tratan de sistematizar los principios de designación y de denominación de conceptos según unas reglas especificadas de antemano o unos principios generales». I afegeix en una altra obra (Sager 1998, pàg. 272): «as a linguistic signs, terms are a functional class of lexical items».

Cada cop més, però, les definicions que trobem de la unitat terminològica comencen a reflectir els nous enfocaments teòrics amb què s'aborda la disciplina, de manera que la noció de terme es va acostant a la noció de *mot*. Per a Temmerman (2000), per exemple, els termes no són diferents de les paraules, en el sentit que ambdós es basen en prototips. Aquesta autora, a partir de l'estudi dels termes de les ciències de la vida, considera que l'aproximació tradicional a les definicions terminològiques imposa unes restriccions que no són realistes, perquè el significat lingüístic es basa en prototips. En paraules de Hacken (2015, pàg. 4):

«Both terms and their definitions belong to language, so that there is no way to escape from the limitations language imposes on definitions».

D'acord amb aquests autors, la distinció entre els termes, en sentit estricte, i el vocabulari especialitzat, en sentit ampli, està determinada per la necessitat de resoldre conflictes. Si no hi ha aquesta necessitat, utilitzem els prototips, que corresponen a l'estat natural dels conceptes. Però, quan ens cal delimitar bé, és quan tenim els termes.

«A term is created when precise boundaries are defined. This process is triggered by legal or scientific conflicts. In this sense, defining a term is *taming* the natural prototype.»

Hacken (2015, pàg. 7)

Faber (2012), des de la seva aproximació de base cognitiva, considera que els termes són unitats lingüístiques que vehiculen significat conceptual en textos de coneixement especialitzat. Per tant, s'han de sotmetre a una anàlisi morfològica, sintàctica, semàntica i pragmàtica.

«All of these aspects of terminological units are directly related to their capacity to convey knowledge in a specialized domain. The meaning transmitted by the text sender to the receiver is constrained by the nature of these specialised knowledge units as well as by the context in which the communication act occurs.»

Faber (2012, pàg. 249)

M. Teresa Cabré, ja a principis dels noranta, defineix el terme com una **unitat signífica distintiva i significativa** que es presenta de manera natural en el discurs especialitzat:

«...els termes són unitats de forma i de contingut que pertanyen al sistema d'una llengua determinada, dins del qual conviuen diversos subsistemes específics alternatius. (...) Els termes són unitats d'un sistema lèxic que forma part del sistema gramatical general. (...) Si s'accepta que la terminologia és una part integrant del sistema lèxic d'una gramàtica, els termes són unitats signíques que poden ser analitzades lingüísticament des de tres punts de vista: el formal (la denominació), el semàntic (el concepte) i el funcional (la categoria i la distribució)».

Cabré (1992, pàg. 156-157)

A mesura que avançarà la TCT, Cabré anirà matisant la definició de terme. D'entrada preferirà la forma **unitat terminològica** i considerarà que es tracta d'una unitat del llenguatge natural que comparteix amb sistemes alternatius o complementaris l'espai d'anàlisi de la teoria de la comunicació (Cabré 1999, pàg. 82-83).

És significativa aquesta citació de l'any 1998, que forma part de la conferència presentada en el VI Simposi Iberoamericà de Terminologia de l'Havana (l'Havana, del 16 al 20 de novembre de 1998).

«El objeto de estudio de esta teoría son las unidades terminológicas propiamente dichas, unidades que forman parte del lenguaje natural y de la gramática que describe una lengua. Dentro de esta gramática, los términos no son unidades autónomas que formen un léxico especializado diferenciado, sino que pueden describirse como módulos de rasgos asociados a las unidades léxicas, que se describen como unidades denominativo-conceptuales, dotadas de capacidad de referencia, que pueden ejercer funciones distintas (referencial, expresiva, conativa, etc.) y que integradas en el discurso, constituyen ya sea núcleos predicativos ya sea argumentos de los predicados. Estas unidades, que no son inicialmente ni términos ni palabras sino solo potencialmente términos o no términos. El carácter de término lo activan en función de su uso en un contexto y situación adecuados.»

Cabré (1999, pàg. 123)

Cabré (2011, pàg. 3) considera que les definicions de l'objecte de treball central de la terminologia, que marquen la manera com els estudiosos s'han acostat a la terminologia, es poden agrupar en dues posicions: aquells que consideren

que el terme és una forma i els que consideren que el terme és un signe. Per als primers a vegades el terme és sinònim de designació o de forma gràfica, mentre que per als segons ho pot ser d'unitat de significació especialitzada o d'unitat semiòtica.

En aquest sentit, és important remarcar –continua Cabré– que la defensa d'una o altra posició té conseqüències importants, tant en el pla teòric com en l'aplicat.

- Si un terme es concep com una simple representació formal, s'estan assumint dos principis fonamentals: 1) que hi ha una associació directa entre un concepte i la seva representació (i això correspon al principi d'univocitat defensat per Wüster), i 2) que la forma d'un terme i el concepte que representa es donen separatament, de manera que el concepte és independent de la seva denominació.
- Si un terme es concep com un signe, hi ha dues perspectives possibles: 1) considerar que qualsevol unitat d'un text especialitzat (incloent-hi els símbols i els noms científics) és un terme; 2) reservar la denominació de terme únicament per a les unitats que pertanyen a la llengua natural. En tots dos casos, però, el terme es considera un signe, és a dir, una unitat indissociable de forma i contingut.

Com explica Cabré, la primera assumpció sobre l'associació directa entre un concepte i la seva representació implica, d'una banda, la defensa de la univocitat entre concepte i terme defensada per Wüster, i de l'altra, la defensa del concepte com una unitat ben definida per les seves característiques necessàries i suficients, i sempre associat a un àmbit temàtic de representació. Això implica, per tant, que la reaparició d'aquest mateix concepte en un àmbit diferent tindrà la consideració de nou terme, encara que la definició sigui idèntica. La raó que justifica això és que el valor d'un terme es defineix per la seva relació amb els altres termes que conformen amb ell l'estructura conceptual d'un àmbit temàtic. Si, malgrat que la forma i el contingut es mantinguin, el terme apareix en un àmbit diferent, es considera una nova unitat terminològica.

Tebé (2005) exemplifica com és de difícil poder defensar aquesta assumpció, per mitjà de l'anàlisi del terme *rehabilitation* ('acció de retornar un objecte o una persona a un estat funcional que havia perdut'), recollit al banc de dades terminològiques Termium. Aquest banc conté 26 registres d'aquest terme, l'associa amb 21 àrees temàtiques diferents i li atribueix també un ús general. La totalitat de les definicions de *rehabilitation* que recull Termium comparteixen els trets bàsics essencials del concepte REHABILITACIÓ i només canvien les projeccions semàntiques del concepte i la classe semàntica dels arguments sobre els quals aquest terme predica, arguments que es precisen segons quin sigui l'àmbit semàntic en què s'utilitza. També poden variar altres aspectes no essencials del concepte, com ara la causa que produeix la pèrdua d'habilitació, la manera com es produeix la rehabilitació o el tipus d'estat que s'ha de recu-

perar. Per tant, aquest exemple, que la lingüística clàssica tractaria com un cas de polisèmia, ens permet dir que tant un arquitecte com un metge o un ecologista coincidirien en el concepte REHABILITACIÓ que tenen al pensament; i diferirien en el fet que aquest concepte es realitza lingüísticament en condicions pragmàtiques i discursives diferents, i és en funció de cada una d'elles que es precisen les característiques no essencials.

A partir de casos com aquests, Cabré considera que només una concepció de la unitat terme com a signe compost de forma i contingut pot explicar adequadament aquests fenòmens.

«La razón parece clara: se admitiría que los términos, como todo signo, además de denominar significan en sí mismos, con lo que la terminología asumiría uno de los fundamentos esenciales de la lingüística cognitiva: la motivación de los signos del lenguaje.»

Cabré (2011, pàg. 4)

Una altra diferència important que separa ambdues concepcions sobre la unitat *terme* es refereix al tipus de significat que aquest signe vehicula. Per als qui assumeixen la condició denominativa dels termes, l'únic significat que tenen aquestes unitats és denotatiu: els termes tenen un contingut que coincideix i es limita al que expressa el concepte. En canvi, per als qui consideren que el terme és un signe, el significat del terme comprèn tant la denotació com la connotació, atès que els termes participen de les mateixes característiques que tenen totes les unitats del lèxic de les llengües. I això ens porta a aprofundir en una de les controvèrsies fonamentals en terminologia: els termes són paraules?

3.2. Termes i paraules

Efectivament, una discussió teòrica important en la disciplina terminològica és si un terme és considerat una paraula o no. Hi ha estudiosos que pensen que són de natura ben diferent (per exemple, és la posició de Wüster), i d'altres que creuen que formen part del mateix component lèxic però que s'organitzen diferentment (per exemple, és la posició de Lotte). De fet, abans hem vist com, en general, la tradició terminològica, fonamentada en la TGT, ha defensat la distinció entre *terme* o *unitat terminològica*, d'una banda, i *paraula* o *unitat lèxica* de l'altra. En aquest sentit, Adelstein (2004, pàg. 4) considera que els elements generalment esmentats per la TGT per a distingir, des del punt de vista lingüístic, els termes de les paraules, es basen en l'atribució de les característiques següents a les unitat terminològiques:

- caràcter monosèmic i mononímic (és a dir, absència de variació formal i semàntica);
- caràcter bàsicament nominal;
- relació de no-interdependència entre el significat i la forma, lligada a l'enfocament onomasiològic del seu tractament;

Bibliografia recomanada

Per a una revisió crítica i exhaustiva de les propostes terminològiques al voltant de la distinció entre terme i paraula, vegeu Adelstein (2004).

- pertinença a un únic àmbit temàtic d'especialitat.

L'Escola de Barcelona, des de la perspectiva de la TCT, sustenta que el terme és un valor associat a totes les unitats del lèxic, de manera que cap d'elles per si mateixa és terme i totes ho poden ser segon l'ús que se'n faci en un context comunicatiu determinat. Per tant, la proposta de la TCT és que paraules i termes no són unitats diferents perquè:

«(...) un término no es una unidad en sí misma sino solo un valor asociado a todas las unidades del léxico, de forma que cada una de ellas no es por sí misma, como hemos dicho, ni término ni palabra, sino que activa o no su valor de término en función de su uso particular en un contexto comunicativo determinado. Esta propuesta, denominada «Principio del valor terminológico», constituye uno de los pilares sobre los que se sustenta el aparato teórico de la TCT».

Cabré (2011, pàg. 6)

Des d'aquesta perspectiva, doncs, les unitats terminològiques són **unitats lèxiques** que activen un sentit precís en un context especialitzat determinat.

Per tant, una característica que permet diferenciar concepcions diferents sobre la unitat «terme» concebuda com a signe es basa en les seves coincidències o divergències respecte a les unitats anomenades «paraules». Cabré (2011, pàg. 5) considera que les posicions que s'han mantingut sobre aquest tema són, fonamentalment, les quatre següents:

- les paraules i els termes són unitats de naturalesa diferents que formen part de conjunts diferents;
- les paraules i els termes formen part del mateix component lèxic de les llengües, però estan organitzats com entrades diferents;
- el lèxic, a més de termes i paraules per separat, té un subconjunt d'unitats especialitzades que estan a cavall entre els termes i les paraules;
- un terme no és una unitat en si mateixa, sinó un valor associat a totes les unitats del lèxic, de manera que cap d'elles és per si mateixa un terme, sinó que totes elles poden ser termes o no ser-ho en funció del seu ús particular en un context denominatiu determinat.

La darrera proposta, que és la que subscriu la teoria comunicativa de la terminologia, és l'única que pot explicar perquè una mateixa unitat pot ser usada com un terme especialitzat i com una paraula sense cap especialitat, o quina relació hi ha entre unitats que, tenint la mateixa forma, poden associar-se a àmbits temàtics diferents, amb un significat bàsicament idèntic, però amb alguns elements de diferenciació. I és que, des d'aquesta perspectiva, terme i paraules no són en si unitats diferents: un terme no és una unitat en si mateixa,

sinó només un valor associat a totes les unitats del lèxic, de manera que cada una d'elles no és, per si mateixa, ni terme ni paraula, sinó que activa o no el seu valor de terme segons el seu ús particular en un context comunicatiu determinat. Aquesta proposta –que constitueix el ja esmentat principi del valor terminològic–, és un altre dels fonaments de l'aparell teòric de la TCT.

3.3. Termes i altres unitats en la teoria comunicativa de la terminologia

Partint d'aquesta perspectiva, la TCT considera que els termes, com qualsevol objecte d'estudi, tenen un caràcter polièdric, en el sentit que les seves anàlisi i descripció es poden abordar des de punts de vista diferents. Si ens situem en el punt de mira de la lingüística, les unitats terminològiques, en principi, no es diferenciarien de les unitats lèxiques, atès que la unitat lèxica no és *per se* paraula o terme, sinó que, es tracta d'una forma lèxica que duu associada una gran quantitat d'informació semàntica, que pot tenir un valor especialitzat o no especialitzat, segons quin sigui el seu context d'ús.

«Los términos son *unidades léxicas, activadas singularmente* por sus condiciones pragmáticas de adecuación a un tipo de comunicación, que se componen de forma o denominación y significado o contenido. La forma es constante; pero el contenido se singulariza en forma de selección de rasgos adecuados a cada tipo de situación y determinados por el ámbito, el tema, la perspectiva de abordaje del tema, el tipo de texto, el emisor, el destinatario y la situación.»

Cabré (1999, pàg. 123)

En la TCT, doncs, les unitats terminològiques comparteixen molts elements amb altres unitats del llenguatge natural i d'altres sistemes simbòlics no lingüístics, de manera que no es conceben com unitats aïllades que constitueixen un sistema propi, sinó com unitats que s'incorporen al lèxic d'un parlant a mesura que adquireix el rol d'especialista per mitjà de l'aprenentatge de coneixements especialitzats. Es tracta, doncs, d'unitats de forma i contingut en què el contingut, d'una banda, és simultani a la forma (per tant, no la precedeix), i de l'altra, mai no és absolut, sinó relatiu, segons cada àmbit i situació d'ús.

«La unidad terminológica se concibe como una unidad conceptual y denominativa poliédrica en la que el concepto es percibido según una perspectiva determinada por el grupo científico, la conceptualización que una lengua hace de la realidad, la idea prioritaria que el trabajo quiere dar del tema, etc.; y la denominación, acuñada originalmente, adaptada o tomada en préstamo de otra lengua, siempre procede de la perspectiva de la lengua del especialista como hablante, y de la del grupo científico de que forma parte. Así pues, un grupo puede conceptualizar especializadamente un segmento de la realidad y coincidir o no con otro grupo de la misma o distinta lengua. Esta posición no invalida que haya determinadas parcelas del conocimiento científico internacionalmente compartidas por todos los grupos de especialistas desde su concepción.»

Cabré (1999, pàg. 137)

Per tant, en relació amb la forma, la TCT assumeix necessàriament la variació denominativa, atès que considera que les unitats terminològiques, que es donen de manera natural en el discurs, tenen una projecció sintàctica més enllà dels seus límits denominatius, i mostren, com qualsevol unitat lèxica, una variació determinada per la temàtica, el tipus d'emissor, els destinataris, el nivell

Nota

Adelstein (2007) formula una proposta aprofundida i detallada de representació lèxica de la unitat terminològica concebuda des de la perspectiva de la TCT.

d'especialització, el grau de formalitat, el tipus de situació, etc. En aquest sentit, la TCT admet la sinonímia com un fenomen real dins de la comunicació especialitzada natural, quantitativament dependent del nivell d'especialització d'un discurs, de manera que com més especialitzat és el text, la sistematicitat és més elevada i, per contra, el grau de variació denominativa és menor.

El text especialitzat, doncs, és el pilar en què es fonamenta la teoria comunicativa de la terminologia, ja que és el text el que permet observar els termes *in vivo*, és a dir, en el seu funcionament natural. D'acord amb Cabré i Estopà (2002, pàg. 148), l'anàlisi del terme en el text obre la porta a tres observacions importants en el desenvolupament alternatiu de la terminologia com a camp d'estudi:

- en primer lloc, permet observar la diversificació formal, conceptual i funcional de les unitats terminològiques;
- en segon lloc, permet detectar altres unitats de coneixement especialitzat més enllà de les terminològiques, i
- en tercer lloc, permet situar les unitats de coneixement especialitzat en una estructura cognitiva multiracional.

Efectivament, un dels principis teòrics de la TCT és que l'habitat natural de la terminologia són els textos, i l'estudi de la terminologia continguda en els textos especialitzats ens permet comprovar com els termes comparteixen espai amb altres unitats també portadores de coneixement especialitzat (morfeemes, fraseologia especialitzada, col·locacions, paràfrasis, símbols, sigles, abreviacions...). Des d'una perspectiva cognitiva i comunicativa, la terminologia, en tant que camp d'estudi multidisciplinari, s'interessa per tots aquest tipus d'unitats vehiculadores de coneixement. Per tant, l'objecte d'estudi de la terminologia com a camp de coneixement interdisciplinari no es limita necessàriament a les unitats terminològiques contingudes en els textos especialitzats, sinó que pot incloure qualsevol unitat vehiculadora del coneixement especialitzat que transmet el text (UCE), segons els objectius específics que es proposi cada estudi en concret.

Nota

Per exemple, a Domènech (1998) s'adopta una perspectiva cognitiva en l'abordatge de l'anàlisi de la terminologia continguda en un corpus textual especialitzat, que pren les UCE com a unitats d'anàlisi.

En la TCT, doncs, l'objecte d'estudi s'amplia i passa del terme a les UCE (unitats de coneixement especialitzat). Aquestes unitats constitueixen els nusos cognitius al voltant dels quals s'organitza l'estructura conceptual del text especialitzat, estructura que, alhora, pot representar-se per mitjà d'un mapa conceptual.

«Los textos especializados, cada uno configurado a partir de variables discursivas determinadas, se caracterizan por tener una estructura cognitiva (además de la formal y la gramatical que no tratamos), que puede representarse como un mapa formado por un conjunto de nudos que transmiten el conocimiento especializado, relacionados entre sí.»

Cabré; Estopà (2002, pàg. 148)

Aquests nusos de coneixement especialitzat es materialitzen, doncs, en el text en les unitats lingüístiques anomenades unitats de coneixement especialitzat (UCE), que es poden definir com:

«...las unidades de distinto nivel descriptivo que constituyen los nudos de conocimiento de un texto o forman parte de ellos. La condición esencial para considerar que una unidad es una UCE es el tipo de conocimiento que transmite (condiciones cognitivas y semánticas) y su uso en el discurso (condiciones pragmático-discursivas)».

Cabré; Estopà (2005, pàg. 77)

D'acord amb Cabré i Estopà (2005, pàg. 78), les UCE es poden classificar segons sis criteris rellevants:

- el sistema a què pertanyen,
- l'estructura,
- la categoria gramatical,
- la classe conceptual,
- el paper lingüísticoconceptual que desenvolupen en el discurs especialitzat, i
- la cohesió interna.

Des del punt de vista del *sistema* a què pertanyen, les UCE poden ser unitats del llenguatge natural o pertànyer a una gran multiplicitat de sistemes artificials (símbols, sigles, abreviatures, etc.).

Tenint en compte la seva *estructura interna*, les UCE poden ser morfemes, unitats lèxiques (monolèxiques o polilèxiques) o oracions. A més, si partim dels elements interns que les componen, les UCE monolèxiques poden ser simples, derivades i compostes. I si tenim en compte el seu grau de lexicalització, les UCE polilèxiques poden ser sintagmàtiques o fraseològiques.

Des del punt de vista de la *categoria gramatical*, les UCE lèxiques poden ser nominals, verbals, adjectivals i adverbials. De totes aquestes, les de categoria nominal són les més representatives, a gran distància de les de categoria verbal i adjectival.

Nota

En la bibliografia de la TCT la denominació UCE (unitat de coneixement especialitzat) alterna sovint amb la d'USE (unitat de significació especialitzada), per referir-se a les unitats de diferents nivells descriptius que constitueixen els nusos de coneixement especialitzat d'un text o que en formen part. L'ús d'una o altra denominació és una qüestió de perspectiva: si es prioritza el punt de vista cognitiu (Domènech 1998), es parla d'UCE, mentre que si es prioritza el lingüístic (Estopà 1999), es parla d'USE.

Semànticament, les UCE poden pertànyer, fonamentalment, a quatre grans *classes conceptuais*: entitats, esdeveniments (accions o processos), propietats o relacions. A més, cada classe es pot desplegar en subclasses que *hereten* totes o algunes de les propietats de la classe i les subclasses superiors jeràrquicament.

Segons el *paper lingüísticoconceptual* que desenvolupen en el discurs especialitzat, les UCE es poden classificar segons si constitueixen un nus cognitiu, si en formen part o bé si representen relacions entre el nusos, o ambdues coses alhora.

Finalment, en funció del *grau de cohesió interna*, les UCE lèxiques poden ser unitats terminològiques, si estan lexicalitzades, és a dir, inserides en la gramàtica com a peces lèxiques, o bé fraseològiques, si no presenten aquesta lexicalització.

Partint d'aquesta tipologia de les UCE, només es consideren termes o unitats terminològiques (UT) aquelles UCE que compleixen els requisits d'estar lexicalitzades, d'usar-se en un domini temàtic en un sentit definit i de ser necessàries en la representació conceptual del dit domini. En altres paraules, el terme o unitat terminològica, concebuda a la llum de la teoria comunicativa de la terminologia, és una unitat de coneixement especialitzat continguda en un text especialitzat que es caracteritza:

1) Des del punt de vista de la seva estructura, perquè és una unitat lèxica que pot estar formada per una sola unitat (unitat monolèxica; ex.: *competència*), o per més d'una unitat (unitat polilèxica; ex.: *competència d'execució*); en aquest darrer cas, és el producte de la lexicalització d'un sintagma, fet que exclou d'aquest concepte la fraseologia especialitzada.

2) Des del punt de vista semàntic, perquè té un significat específic en l'àmbit d'especialitat a què s'associa, és a dir, perquè s'usa en un domini temàtic especialitzat amb un sentit definit.

3) Des del punt de vista cognitiu, perquè és necessària en l'estructura conceptual del domini especialitzat de què forma part, de manera que, dins el mapa conceptual d'un text determinat, els termes ocupen la posició central o nuclear dels nusos cognitius, però no la de les relacions entre aquests nusos.

Per saber-ne més...

Per a una descripció més aprofundida de la fraseologia especialitzada (UFE), des de la perspectiva de la TCT, vegeu Bevilacqua (1999), Cabré; Lorente; Estopà (1996) i Lorente; Bevilacqua; Estopà (2002).

Ús en domini especialitzat

Això explica, doncs, que la majoria d'unitats terminològiques que trobem en un text especialitzat estiguin recollides en les obres lexicogràfiques especialitzades relatives al domini de coneixement en què s'inscriu el text.

Per tant, la **definició d'unitat terminològica**, d'acord amb la TCT, és la següent: «Unidad léxica cuya estructura corresponde a una unidad léxica de origen o producto de la lexicalización de un sintagma, que posee un significado específico en el ámbito al que se asocia y es necesaria en la estructura conceptual del dominio del que forma parte. Así pues, las condiciones que cumple una unidad para ser una UT son tres: a) estructura; b) especificidad semántica; c) necesidad en la estructura conceptual».

Cabré; Estopà (2005, pàg. 77)

En relació amb la categoria gramatical, les UT poden actuar com a noms, verbs, adjectius o adverbis, tot i que la categoria predominant és la nominal.

En aquest sentit, nombrosos treballs empírics duts a termes amb textos especialitzats mostren el predomini de la categoria nominal en l'expressió del coneixement especialitzat.

De fet, per la TGT els termes es restringien fonamentalment a les unitats amb valor nominal, atesa la seva capacitat denominativa. I, en la major part de la bibliografia sobre els llenguatges especialitzats, l'estil nominal es considera com una de les característiques més destacables i definidores d'aquests llenguatges. També des de la perspectiva de la TCT es considera que la categoria nominal és la més representativa de les unitats terminològiques, tot i que, com ja hem vist, s'amplia l'objecte d'estudi més enllà de les unitats nominals estrictament denominatives.

«Desde el punto de vista morfosintáctico, las UCE léxicas o UT pueden pertenecer a cuatro categorías gramaticales: nominal, verbal, adjetival y adverbial. De entre todas ellas, las de categoría nominal son las más representativas, a gran distancia de las de categoría verbal y adjetival.»

Cabré; Estopà (2005, pàg. 82)

Per a Adelstein, la prototipicitat de la categoria nominal entre les UT s'explica, fonamentalment, per la seva capacitat denominativa:

«El carácter de término está asociado a una de las características típicas de los nombres: la capacidad referencial y la capacidad denominativa. Mucho se ha escrito en semántica veritativa y filosofía del lenguaje acerca de la denominación y de la referencia, y no es nuestro objetivo aquí discutir sobre ello. Simplemente comentaremos que, históricamente, se ha atribuido al nombre común la capacidad de designar a un individuo en la situación de habla, es decir, de tener un referente. Ahora bien, tal capacidad referencial del nombre común es indirecta pues, a diferencia del nombre propio –que implica la asociación directa con la entidad designada, i. e. lo que para algunos semantistas constituye una denominación– el nombre común designa una clase de referentes a través de la atribución de un conjunto de propiedades (el significado). No obstante, el nombre común, a diferencia de las otras categorías léxicas, puede funcionar en ciertos contextos como el nombre propio, i. e. como una denominación. Creemos que es por ello que se considera que el término prototípico es nominal.»

Adelstein (2004, pàg. 78)

Categoria nominal

Ens referim, per tant, a unitats que o bé tenen de manera intrínseca una categoria gramatical determinada (ex.: *demandada*) o bé hi pertanyen per la funció que duen a terme en el discurs (*demandant*).

Per saber-ne més...

Vegeu, per exemple, Estopà (1996), Domènech (1998) o Freixa (2003).

En aquest sentit, Cabré i Estopà consideren que, des d'una perspectiva cognitiva, la categoria nominal es la forma privilegiada en la representació conceptual d'un domini determinat:

«...hay un dato que nos parece incontrovertible: en la representación cognitiva de la estructura conceptual de un ámbito, los nudos centrales están “ocupados” por estructuras nominales (nombres o sintagmas nominales), ya sean de origen nominal, adjetivo o verbal, hasta el punto de que cuando una noción que corresponde a un proceso o a una acción pueda representarse verbalmente o nominalmente, es la forma nominal la que “ocupa” el nudo correspondiente a la estructura conceptual de un ámbito».

Cabré; Estopà (2005, pàg. 81)

4. Organització de la terminologia: organismes i centres de producció terminològica (en l'àmbit autonòmic i estatal, i en l'àmbit europeu i internacional)

Per acabar, en aquest apartat final fem un repàs dels diferents organismes i centres, tant catalans, com espanyols i internacionals, al voltant dels quals s'ha organitzat la principal activitat terminològica en els diversos territoris.

4.1. La terminologia a Catalunya

A Catalunya l'activitat terminològica, com ja hem vist, té una llarga tradició. En farem una breu panoràmica contemporània (segles XX i XXI), basant-nos en els articles publicats per Cabré a la revista *Terminàlia* els anys 2009 i 2013. Podem començar parlant de la recepció de Wüster a Catalunya. El nom del pare de la terminologia circula per primer cop a Catalunya arran de la creació del Termcat, el Centre de Terminologia Catalana, l'any 1985. És el moment en què la terminologia catalana comença a funcionar de manera institucional, perquè fins aleshores la creació de termes en català havia depès absolutament dels especialistes dels diversos àmbits de la ciència i de la tècnica.

Aquests especialistes tenien com a principal preocupació trobar una denominació catalana per als nous conceptes que apareixien constantment en els àmbits científicotècnics, tenint en compte les decisions que havien pres, per a cada terme, les altres llengües del nostre entorn, fonamentalment les llengües romàniques. Molts d'aquests especialistes eren membres de les diverses seccions de l'Institut d'Estudis Catalans i sovint buscaven el consell de la Secció Filològica de l'IEC.

Era evident que si es volia mantenir la llengua catalana com a vehicle d'expressió de les àrees científiques i tècniques, calia disposar de terminologia consensuada, però també adequada, per a tots els conceptes especialitzats. Aquesta era l'única manera de poder expressar en català els continguts especialitzats en totes les matèries, i també de preservar la llengua catalana de la interferència del castellà, que era molt forta, perquè en aquella època els coneixements especialitzats arribaven, majoritàriament, a través de publicacions en castellà. Reproduïm aquí una citació de Cabré (2009, pàg. 9) que il·lustra molt bé el paper inestimable que van tenir els especialistes durant el fosc període de la prohibició de l'ús oficial de la llengua catalana.

«El fet que unes persones al llarg dels anys del passat infortuni maldessin per mantenir al dia el llenguatge científic, no pot ser de cap manera tingut per una sort. L'aleshores aparentment inútil treball d'aquells tenaços recalçitrants no era producte d'un atzar venturós al qual hom hagi d'expressar reconeixença; era, ni més ni menys, la conseqüència de la vitalitat de la llengua i de la solidesa que anteriorment havia adquirit. Aquelles persones, individualment o constituïdes en comissió d'alguna entitat, han fet una tasca d'inestimable valor. Totes les branques de la ciència hi han estat presents: des de l'enginyeria i la matemàtica fins a la química i la biologia. Gràcies a aquestes accions, el català avui continua sent un vehicle d'expressió científica tan vàlid com qualsevol llengua de cultura.»

«Presentació» del *Full Lexicogràfic de la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències*, núm. 1, 1978, pàg. 1.

Per tant, és important tenir molt present que l'activitat terminològica a Catalunya no és una activitat recent ni tampoc una conseqüència del restabliment de l'oficialitat del català en les diferents comunitats autònomes de parla catalana.

«Un dels antecedents més clars d'activitat de fixació terminològica el trobem en alguns treballs dialectològics publicats al *Butlletí de Dialectologia Catalana*, però sobretot en la creació de la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències el 1978, de la qual formaven part institucions tan prestigioses com l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, el Col·legi de Farmacèutics de Barcelona, el Col·legi de Metges de Barcelona, la Fundació Torrents i Ibern, la Institució Catalana d'Història Natural, la Societat Catalana de Biologia i la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, a més d'associacions d'estudiants dels grups de dinamització del català a les universitats de Barcelona.»

Cabré (2009, pàg. 10)

També cal esmentar un segon precedent de la institucionalització de la terminologia, que va ser possible amb el reconeixement de l'autonomia de Catalunya i amb la creació el 1980 de la Direcció General de Política Lingüística: l'aparició de la *Gran enciclopèdia catalana*, obra que va suposar la primera gran actualització del lèxic i que va comptar amb la col·laboració en la redacció dels articles d'un gran nombre d'especialistes de diferents àmbits temàtics. Gràcies a això, es van adaptar al català i es van posar en circulació una gran quantitat de termes corresponents als nous conceptes que havien sorgit al llarg dels anys en què la llengua catalana no era oficial.

A partir de la creació del Termcat, l'activitat terminològica passa dels especialistes als filòlegs o terminòlegs, tal com es van començar a denominar els qui treballaven en terminologia. Per tant, els experts deixen de ser els promotors de les obres terminològiques sistemàtiques (vocabularis, diccionaris, etc.), tot i que sempre hi ha excepcions remarcables, i passen a ser «peces indispensables per a arribar a establitzar per consens les formes denominatives en català» (Cabré 2013, pàg. 57).

En aquesta etapa inicial de treball del Termcat, l'obra de Wüster va constituir les bases teòriques de l'activitat terminològica catalana, ja que es considerava que fer terminologia era diferent que fer reculls de lèxic no especialitzat, que un terme no era una unitat pròpiament lèxica, que calia buscar la uniformització conceptual i denominativa i que a cada concepte només li corresponia una denominació. En aquells moments, aquests principis eren els més adequats

per als especialistes catalans, atès que calia adoptar uns termes molt precisos, evitar la variació denominativa i assegurar, així, la univocitat de la comunicació especialitzada.

Però, com ja sabem, l'activitat de Wüster havia sorgit amb uns objectius molt precisos i en un context molt ben delimitat: assegurar la comunicació professional en un context de normalització internacional. A Catalunya, en canvi, el context i els objectius de l'activitat terminològica eren molt diferents. Un cop recuperada l'oficialitat del català i les institucions polítiques, calia garantir que la llengua fos apta per a tots els usos, i per això era fonamental disposar d'un vocabulari propi de cada àmbit d'especialitat. Per tant, la terminologia, a més des servir per a la comunicació precisa entre especialistes, també era una eina de promoció social, i un instrument al servei de la normalització (entesa en el sentit sociolingüístic del terme) de l'ús de la llengua catalana. En aquest escenari nou, doncs, els principis wüsterians potser no eren els més adequats, ja que:

- calia fixar els termes de tots els àmbits especialitzats, no només dels àmbits científics i tècnics;
- calia partir de la realitat discursiva per arribar a una proposta terminològica que tingués una implantació social real;
- calia reconèixer la variació, per poder anar més enllà de la comunicació entre especialistes.

En aquest nou escenari, doncs, calia donar entrada a noves propostes terminològiques que poguessin donar compte de la comunicació real en registres funcionals diferents: «L'ús social dels termes havia d'acompanyar la cerca de formes de referència estandarditzades» (Cabré 2013, pàg. 57).

No oblidem, a més, el rol fonamental jugat pel Quebec en l'obertura d'aquest nou escenari sociolingüístic en què la terminologia es posa al servei de la promoció de les llengües naturals.

«Qualsevol llengua necessita disposar de terminologia per a considerar-se a si mateixa una llengua de cultura. Qualsevol llengua necessita disposar de terminologia "pròpia" per a defensar la seva idiosincràsia sociocultural. Qualsevol llengua necessita mostrar que disposa de terminologia per a convèncer els seus usuaris que és possible comunicar-se en aquesta llengua en totes les situacions. La societat catalana forma part de ple d'aquest nou escenari: el de les llengües que elaboren terminologia per actualitzar-se i disposar de recursos per a tots els temes i àmbits comunicatius. Així doncs, a més de la funció representativa i comunicativa que els termes tenen per als especialistes, la terminologia té un caràcter simbòlic en les comunitats de llengües minoritzades.»

Cabré (2009, pàg. 12)

Per tant, les comunitats amb aquestes característiques desenvolupen plans sistemàtics d'elaboració terminològica al servei de la normalització lingüística. Per això el català disposa actualment d'un gran nombre de recursos terminològics, molts dels quals han estat elaborats o promoguts pel Termcat i per

molts altres organismes, institucions, empreses i particulars que han participat d'aquesta activitat per responsabilitat amb la llengua i amb el seu procés de normalització.

Entre els organismes que destinen recursos i una dedicació sistemàtica a la producció de terminologia destaquen els serveis lingüístics de les universitats, tots ells integrats a la Xarxa Vives d'Universitats.

Xarxa Vives d'Universitats

Es defineix com una «xarxa d'universitats sense ànim de lucre que potencia les relacions entre les institucions universitàries de Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears, Catalunya del Nord i Andorra, i també d'altres territoris amb vincles geogràfics, històrics, culturals i lingüístics comuns, per tal de crear un espai universitari que permeti coordinar la docència, la recerca i les activitats culturals, i potenciar la utilització i la normalització de la llengua pròpia». (<http://www.vives.org/>)

Per completar el panorama de l'activitat terminològica catalana ens cal encara entrar en dos apartats importants: la formació en terminologia i els projectes de recerca bàsica que es desenvolupen en l'àrea catalana.

L'aprovació dels estudis superiors de Traducció i Interpretació a la universitat espanyola va obrir la porta a l'ensenyament de la terminologia com una assignatura obligatòria en forma de crèdits troncal per a la formació dels futurs professionals en aquest tema. D'aquesta manera, l'ensenyament de la terminologia va entrar per primer cop de manera oficial i directa en els estudis universitaris. En totes les universitats del domini català on hi ha estudis de traducció (Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, Universitat de Vic, Universitat Jaume I de Castelló, Universitat de València i Universitat d'Alacant) s'ensenya oficialment terminologia. I s'ensenya també en altres estudis de lletres, com Filologia, Documentació o Lingüística, ja sigui de manera directa o indirecta (p. ex., en les assignatures de Lingüística aplicada). També la trobem en programes de postgrau, associada amb les tecnologies de la traducció, amb el processament automàtic del llenguatge natural i amb les especialitats (en aquest cas lligada a la redacció tècnica). Cal esmentar que també hi ha ensenyaments de terminologia en tots els cursos que es fan de llengües amb propòsits específics per a la formació de professors de català i castellà com a llengua estrangera, i en els cursos de llengües estrangeres per als estudiants de les diferents especialitats que volen adquirir competència lingüística en domini professional. Finalment, també trobem la matèria de terminologia en alguns estudis relacionats amb la documentació i la gestió del coneixement.

D'acord, doncs, amb aquest panorama, podem dir que la terminologia és present en les universitats catalanes sobretot en els estudis relacionats més directament amb les llengües i el llenguatge. Ara bé, en tots els altres estudis on constitueix una matèria instrumental, com ara la medicina, el dret, les tecno-

logies, l'economia, etc., la terminologia és absent. I, en canvi, seria molt rellevant en la formació de metges, juristes, tecnòlegs, economistes, científics, enginyers i especialistes en altres àrees.

I ja per acabar aquest panorama de la terminologia catalana, convé aturar-nos a comentar la recerca que es duu a terme en aquest àmbit. La terminologia és objecte de recerca en nombrosos projectes competitius finançats per organismes públics autonòmics, estatals i europeus. La inclusió de la terminologia en programes de doctorat ha produït com a resultat nombroses tesis de màster i doctorat sobre terminologia en els seus diversos aspectes (lingüístics, cognitius i discursius, a més dels aplicats a la creació de tecnologies). El conreu d'aquests coneixements i l'elaboració de la recerca en el marc dels projectes ha desembocat en una teoria, la teoria comunicativa de la terminologia, que identifica avui dia l'escola de terminologia catalana (Cabré 2012).

I no podem deixar d'esmentar la creació, l'any 2009, de la Societat Catalana de Terminologia (Scaterm), que més tard esdevindrà societat filial de l'Institut d'Estudis Catalans, i que té els objectius següents:

- Afavorir la difusió de la terminologia en llengua catalana en els àmbits científics i tècnics.
- Constituir una plataforma per a la promoció del reconeixement i la professionalització de l'àmbit de la terminologia.
- Promoure la provisió i l'intercanvi d'informació sobre les activitats terminològiques entre les persones usuàries i professionals de la terminologia.
- Establir relacions amb altres organitzacions, associacions i institucions de finalitats semblants.

Scaterm publica una revista científica, *Terminàlia* i manté relacions amb la resta d'organismes terminològics d'àmbit nacional, estatal, europeu i internacional.

Cabré (2012) fa una síntesi de les principals aportacions de la terminologia catalana al panorama general de la terminologia, que serien els següents:

- El desenvolupament d'un model organitzatiu de la terminologia institucional.
- La participació de l'organisme acadèmic en les decisions sobre els termes.
- La concentració de l'elaboració de la terminologia de les institucions a través del Termcat.

- La participació dels principals agents implicats en l'ús dels termes en les decisions terminològiques.
- El paper actiu dels especialistes en la producció de terminologia.
- L'acoblament de la pràctica terminològica a una teoria adequada al context català.
- La formulació d'una teoria de base sociolingüística i sociocognitiva.
- La producció d'eines específiques per al treball terminològic.
- I per damunt de tot el dinamisme, la productivitat, la sistematicitat i la confluència en els mateixos principis de tota la terminologia catalana.

En paraules de Cabré (2009, pàg. 13), l'activitat terminològica catalana, que és realment col·lectiva, és conseqüència, d'una banda, de les necessitats socioprofessionals de científics, tecnòlegs i especialistes en general, però també és producte de l'interès de tota una societat d'actualitzar el lèxic de la llengua per tal d'assegurar-la com a llengua de cultura en tots els àmbits. I en relació amb el futur de la terminologia en llengua catalana, reproduïm aquests encertats mots de Cabré.

«La terminologia científicotècnica pressuposa i demana l'ús de la llengua pròpia. Només així, a través de la producció de discurs, apareixen de manera natural termes en la llengua. (...) Les llengües no són un patrimoni de les institucions sinó dels parlants. En conseqüència, si volem que la terminologia catalana sigui cada cop més autònoma de les institucions, almenys pel que fa a la proposta de termes que bandejarien els manlleus sistemàtics des del moment que entren en la llengua a través del discurs dels especialistes, ens caldria promoure una formació lingüística sòlida en totes les especialitats a fi de dotar els futurs especialistes de coneixements sobre la pròpia llengua suficients perquè siguin capaços de crear, formar o adaptar termes en català. Aquesta línia seria una aposta segura per al futur de la terminologia catalana.»

Cabré (2009, pàg. 13)

4.2. La terminologia a l'Estat espanyol

A Espanya, com a estat plurilingüe que té reconegudes diverses llengües oficials, trobem activitat terminològica en cada una d'elles: castellà, que és l'única oficial a tot el territori, català, gallec i basc. Cal dir que Catalunya i el País Basc han estat les comunitats pioneres a organitzar de manera oficial i sistemàtica l'activitat terminològica, amb la creació de centres oficials per a la planificació i coordinació de la terminologia: Termcat a Catalunya i UZEI-Euskalterm al País Basc.

Pel que fa la terminologia en **llengua basca**, l'any 1977 es va crear UZEI, una entitat sense ànim de lucre que té com a objectiu oferir serveis en l'àmbit de la llengua, i el 1986 UZEI va crear el banc de terminologia Euskalterm. El 1989 el Govern basc, mitjançant un decret, la declara d'interès públic, «porque fomenta el interés general en la Comunidad Autónoma Vasca por los servicios

que ofrece en la investigación lingüística» (<http://www.uzei.eus/es/quienes-somos/historia/>). I el 2004 la inclou en la Xarxa Basca de Ciència, Tecnologia i Innovació. Des de llavors fa recerca bàsica i aplicada, sobretot al processament del llenguatge natural, superant els àmbits tradicionals de la lexicografia i la terminologia.

En l'àmbit del llenguatge especialitzat, UZEI ha estat pioner en el treball terminològic en el País Basc. I a més de crear el banc de terminologia Euskal-term, del qual ara és responsable de l'ampliació i el manteniment, també ha participat en diversos projectes internacionals en l'àmbit de la terminologia. Actualment, UZEI participa com a organització a la Comissió de Terminologia, dins del Consell Assessor de l'Eusquera. I també ha estat la responsable de l'elaboració dels principals documents que s'utilitzen en les tasques terminològiques i normatives: *Manual del trabajo terminológico*, *Criterios del trabajo terminológico*, etc.

En **llengua gallega** cal esmentar el naixement de TERMIGAL, el 1997, com a organisme encarregat de la coordinació de les activitats terminològiques relatives a la llengua gallega, de la promoció i elaboració de recursos terminològics, com també de la promoció del desenvolupament de productes d'enginyeria lingüística en què la terminologia tingui una incidència especial. Es va crear per mitjà d'un conveni entre la Reial Acadèmia Gallega (RAG) i la Direcció General de Política Lingüística de la Conselleria d'Educació i Ordenació Universitària. Actualment està considerat un projecte del Centre Ramón Piñeiro per a la Investigació en Humanitats (CIRP) i inclòs com una secció de la RAG, i el seu objectiu principal és definir la terminologia tècnica en gallec.

El 2004 es crea la Sociedade Galega de Terminoloxía (SGaT) amb la voluntat que professionals i persones interessades en la terminologia uneixin esforços per promoure i difondre la terminologia a Galícia. També procura crear vincles amb altres associacions i institucions semblants de territoris amb vincles històrics, geogràfics i culturals comuns, majoritàriament de l'àmbit lusòfon, com també amb organitzacions estrangeres i internacionals.

Quant a la terminologia en **llengua espanyola**, en general podem dir que es troba a faltar una atenció especial per part dels organismes oficials de l'Estat, que coordini tant una política terminològica a tot l'Estat, com en l'àmbit de la llengua espanyola arreu del món. A continuació fem una síntesi de la situació, seguint Rodríguez i Schnell (2005b).

Com afirmen aquestes autores, malgrat que la preocupació per la llengua espanyola com a llengua científica ha estat una constant al llarg de la història, els organismes estatals no han mostrat cap interès per adoptar mesures de planificació lingüística per al castellà. Així, tot i que els antecedents de l'activitat terminològica en castellà es remunten a mitjan segle XIX, la preocupació acadèmica pel vocabulari científicotècnic de l'espanyol només es va concretar en el fet que la Reial Acadèmia de Ciències Exactes, Físiques i Naturals va rebre el

mandat de crear un diccionari dels termes tècnics usats en totes les branques de les tasques de incorporació. Aquest projecte es va dilatar en el temps, fins que el 1930 se'n va publicar un primer volum. Però el treball en els volums subsegüents d'aquest diccionari va quedar paralitzat el 1936 amb l'inici de la Guerra Civil espanyola. Durant la dictadura franquista, es van rebutjar totes les iniciatives relacionades amb la terminologia i es va perdre la possibilitat de dotar l'activitat terminològica d'una organització institucional.

Després d'això, el protagonisme de la terminologia espanyola va recaure en el Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC) que, per mitjà dels seus diferents instituts de investigació, va aconseguir un paper rellevant en el foment de l'activitat terminològica a Espanya. El 1976, coincidint amb l'eclosió internacional de la terminologia, va començar un període d'important activitat terminològica en els països hispanoparlants. Un any més tard neix Hispanoterm amb el propòsit de crear un centre dedicat a la terminologia en llengua espanyola i el 1978 el Consell Superior d'Investigacions Científiques va decidir crear la Unitat Estructural de Terminologia dins de l'Institut Miquel de Cervantes.

Rodríguez i Schnell (2005b) destaquen el fet que, com va apuntar Amelia de Irazzábal en moltes ocasions, la situació de l'espanyol com a llengua científicotècnica es caracteritza durant molt de temps per la falta d'una política terminològica. Això, unit a l'absència d'un centre oficial de terminologia o associació espanyola de terminologia, va comportar que durant força temps les activitats terminològiques en llengua espanyola es concentrassin sobretot en el CSIC. Però el 1997 es va produir un canvi important en aquesta situació amb la fundació de l'Associació Espanyola de Terminologia (AETER), que compta amb la participació de persones i institucions amb una llarga trajectòria en el camp de la terminologia.

Abans, però, cal esmentar el naixement de la Red Iberoamericana de Terminología (RITerm) l'any 1988, fundada pel grup Termesp, com a xarxa d'intercanvi i de treball en l'àrea de la terminologia. El seu objectiu és establir un canal de cooperació entre els seus membres per consolidar les terminologies en els països de parla espanyola, catalana i portuguesa. RITerm actua en les àrees següents:

- Realització d'un simposi de terminologia, amb una periodicitat de dos anys, organitzat conjuntament amb l'Assemblea General.
- Publicació de la revista *Debate terminológico*.
- Recopilació i intercanvi d'informació terminològica i factogràfica entre els membres de la xarxa per fonamentar la compatibilitat entre sistemes, formats, instruments metodològics, etc., en l'àrea de terminologia.

- Cooperació per a planificar i desenvolupar projectes relacionats amb l'àrea de terminologia o enginyeria del coneixement, bancs de dades terminològics, lexicogràfics, textuais, etc., lingüística computacional, informàtica aplicada a la terminologia, planificació terminològica, etc.
- Col·laboració en els programes de formació en terminologia dels membres de la Xarxa, per promoure el desenvolupament i la difusió de la terminologia com a disciplina, mitjançant programes acadèmics, pràctiques professionals, trobades, butlletins informatius, etc.

L'Asociación Española de Terminología (AETER) es va crear l'any 1997 a Madrid, a iniciativa de persones i institucions interessades en l'estudi de la terminologia i dels llenguatges d'especialitat, i en l'elaboració i la consulta de recursos terminològics en espanyol i en la resta de llengües de l'Estat. Els seus objectius són desenvolupar i promoure la terminologia com a disciplina, estimular l'elaboració de recursos terminològics necessaris i difondre els recursos existents.

AETER organitza regularment unes jornades de terminologia amb la finalitat de facilitar l'intercanvi científic i conscienciar les entitats generadores i consumidores de terminologia de la importància que aquesta té en la comunicació i la divulgació en àmbits d'especialitat. En aquestes jornades es tracten temes relacionats amb la terminologia en qualsevol dels seus vessants, tant teòrics, com pràctics i aplicats. Igualment, l'Associació participa en reunions, congressos i altres activitats relacionades amb la terminologia i amb matèries afins.

Cal aquí que parlem de *Terminesp*, una iniciativa d'AETER llançada el 2005, segurament el projecte més ambiciós de l'associació, a partir del projecte dissenyat per M. Teresa Cabré, que té els objectius següents:

- Organitzar la terminologia de l'espanyol a Espanya.
- Articular l'organització de la terminologia de l'espanyol amb la terminologia de les diferents autonomies de llengua diferent al castellà: català, basc i gallec.
- Impulsar l'organització terminològica dels països amb llengua espanyola, més específicament els països d'Amèrica Llatina.
- I, finalment, organitzar una xarxa que conjugui els nodes llatinoamericans i els espanyols peninsulars en una única organització.

El 2015 AETER va signar un conveni marc de col·laboració amb l'Institut Cervantes, que inclou l'interès mutu pel projecte *Terminesp*. A la reunió de Madrid de 28 d'octubre de 2016, l'Institut Cervantes va anunciar la seva disponibilitat a assumir el projecte *Terminesp* com a missió institucional. Actualment

L'Institut Cervantes està dissenyant els aspectes tècnics i financers del projecte, bàsicament per als mòduls de la PLATAFORMA i del sistema VALITER. Les properes accions previstes són les següents:

- Elaboració del Llibre blanc de la terminologia espanyola, a càrrec de l'Institut de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra, l'Institut Cervantes i AETER.
- Conversió a base de dades de les normes UNE d'AENOR, publicades a partir de 2005.
- Revitalització de la Comissió Lingüística de la Terminologia Espanyola (COLTE).

També hem d'esmentar AENOR, l'Associació Espanyola de Normalització i Certificació, una entitat privada sense fins lucratiu que es va crear el 1986, amb l'objectiu de contribuir a millorar la qualitat i competitivitat de les empreses, els seus productes i serveis, a través del desenvolupament de normes tècniques i certificacions.

AENOR és l'organisme legalment responsable del desenvolupament i la difusió de les normes tècniques a Espanya. Les normes indiquen com ha de ser un producte o com ha de funcionar un servei perquè sigui segur i respongui al que el consumidor espera d'ell. AENOR posa a disposició de tots un dels catàlegs més complets, amb més de 28.900 documents normatius que contenen solucions eficaces.

El treball seriós i rigorós que caracteritza l'entitat des de la seva creació ha possibilitat que els certificats d'AENOR siguin els més valorats, no només a Espanya sinó també en l'àmbit internacional. Ha emès certificats en més de 60 països i se situa entre les 10 certificadores més importants del món.

Per estendre la cultura de la qualitat, AENOR desenvolupa també una potent activitat editorial, dissenya programari per a la gestió de sistemes, imparteix formació especialitzada i ofereix diferents serveis d'informació. AENOR té a Espanya presència en totes les comunitats autònomes, a través de 20 seus, així com presència permanent en 12 països principalment d'Iberoamèrica i Europa. La influència d'aquest organisme en la fixació de la terminologia en llengua espanyola és enorme, atès que és qui publica les normes AENOR i les normes ISO, entre d'altres.

I acabem aquest breu repàs de la terminologia a Espanya posant en relleu el paper actiu que han anat adquirint les universitats en el panorama terminològic:

«(...) las realidades que motivaron el comienzo de la actividad terminológica en España estuvieron vinculadas muy directamente a la transferencia del conocimiento, la normalización del español como lengua científico-técnica y el afianzamiento de las lenguas catalana, gallega y vasca. Sin embargo, desde hace unos años, y de manera especial desde la creación de la licenciatura de Traducción e Interpretación, se viene produciendo un desplazamiento del interés hacia la mediación lingüística y, en particular, hacia las necesidades terminológicas de los traductores e intérpretes. De este modo, en la actualidad la investigación terminológica no solo se desarrolla en organismos oficiales y asociaciones, sino también en el seno de muchas universidades españolas, tanto públicas como privadas».

Rodríguez; Schnell (2005b, pàg. 12-13)

4.3. La terminologia a Europa i al món

En aquest apartat fem un resum breu del panorama actual de la terminologia a Europa, destacant els diversos organismes europeus i també alguns d'internacionals, que han esdevingut referents ineludibles de l'activitat terminològica actual. En una societat tan altament tecnològica com l'actual, internet i les xarxes socials han modificat d'una manera increïble la comunicació, la transferència d'informació i coneixement, les relacions socials, la divulgació científica... I inevitablement l'activitat terminològica ha experimentat i continua experimentant escenaris molt diferents en canvi constant, fet que, d'una banda, dificulta molt la presa consensuada de decisions; però d'altra banda, afavoreix la rapidesa comunicativa, la cerca d'informació sobre termes (usos, variants, contextos, etc.) i, possiblement, fomenta la creació neològica.

En primer lloc podem parlar de l'Associació Europea de Terminologia (AET), la secretaria de la qual és ocupada actualment pel Termcat. Té uns noranta membres, institucionals o individuals, la majoria dels quals pertanyen a la Unió Europea. La seva missió és fomentar el multilingüisme a través de la terminologia, proporcionant una plataforma en el pla europeu que contribueixi a promoure i professionalitzar l'activitat terminològica, millorar-ne el reconeixement i establir ponts de cooperació entre organitzacions, professionals, associacions i entitats en l'àrea terminològica. Va ser fundada el 3 d'octubre de 1996, a Kolding, Dinamarca, i és una organització sense ànim de lucre que té com a objectiu reunir a tota persona o organització que tingui interès en la terminologia.

Quant a la cooperació internacional en matèria terminològica, podem dir, seguint Rodríguez i Schnell (2005b, pàg. 22), que una característica distintiva de l'activitat terminològica és la d'haver adoptat la cooperació com un principi bàsic i irrefutable.

«El establecimiento de la cooperación internacional, basada en la colaboración entre los agentes terminológicos en el plano sectorial, geográfico e interlingüístico, es la clave de la efectividad de la actividad terminológica, ya que, no sólo brinda la posibilidad de impulsar la formación en terminología, sino que, además, propicia el intercambio de recursos terminológicos, favoreciendo su difusión.»

Rodríguez i Schnell (2005b, pàg. 22)

Com ens expliquen aquestes autores, en les últimes dècades la cooperació en l'àmbit de la terminologia ha augmentat de forma exponencial i s'ha enfortit mitjançant la creació de xarxes de cooperació, entre les quals destaquen les següents:

- TermNet, xarxa internacional de terminologia fundada el 1988, amb seu a Viena i més de cinquanta membres a tot el món.
- Nordterm, xarxa terminològica dels països nòrdics, fundada el 1976 a Estocolm.
- EAFTerm, fòrum de terminologia per a l'Àsia Oriental, creat el 1997 a Pequín amb institucions membres de la Xina, Corea, Mongòlia i el Japó.
- Rifal, xarxa internacional francòfona de planificació lingüística, que neix el 2000 fruit de la fusió de la Xarxa Internacional de Neologia i Terminologia (Rint) i la Xarxa Internacional dels Observatoris Francòfons (Riofil).

La majoria d'aquestes xarxes es formen, com podem veure, entre països de parla comuna i entre països amb llengües que pertanyen a la mateixa família lingüística. Pel que fa a la promoció de les llengües neolatines, destaca la Xarxa Panllatina de Terminologia (Realiter), que es va crear a París el novembre de 1993 i té com a objectiu general afavorir un desenvolupament harmonitzat de les llengües neolatines, atès el seu origen comú i el fet que recorren a modes de formació lèxica veïns i utilitzen formants similars. Els objectius específics de la xarxa són els següents:

- Establir els principis metodològics comuns aplicables a la realització de productes elaborats conjuntament.
- Dur a terme recerques en comú i crear eines susceptibles d'afavorir el desenvolupament de les llengües neolatines.
- Dur a terme conjuntament treballs terminològics multilingües en àrees d'interès comú relacionades amb la societat.
- Posar en comú els materials de referència documentals.
- Afavorir la formació recíproca a través de l'intercanvi de formadors, d'experts, d'estudiants i de materials didàctics.

I encara podríem esmentar molts més organismes, associacions i xarxes dedicades a la terminologia o que hi tenen interès, però la voluntat d'aquest apartat no és la de fer un recull exhaustiu. Si us interessa, podeu trobar informació detallada sobre el tema al web d'AETER: http://www.aeter.org/?page_id=71.

Tanquem aquest apartat amb una síntesi de la situació actual de la terminologia a escala internacional:

«En resumen, los cambios socio-culturales y tecnológicos acaecidos en la segunda mitad del siglo XX han sido los elementos impulsores del desarrollo pluridimensional de la terminología. Entre las diferentes direcciones en las cuales la terminología ha evolucionado, destacan: la neología, la normalización conceptual, la elaboración de diccionarios especializados y la terminótica, es decir, la aplicación de herramientas informáticas a la gestión terminológica. En este sentido, la terminología abre un amplio campo de trabajo orientado tanto a la comunicación directa entre especialistas, como a la comunicación mediada y la planificación lingüística. En este último ámbito, la terminología se convierte en un instrumento para garantizar la continuidad de la lengua como medio de expresión.»

Rodríguez; Schnell (2005b, pàg. 11)

Seguint aquestes autores, podem dir que actualment es perfilen tres grans orientacions de la terminologia:

1) La terminologia centrada en l'organització conceptual de l'especialitat amb l'objectiu de garantir una comunicació professional precisa i eficaç, i assegurar, d'aquesta manera, la transferència de coneixements. Aquesta orientació, fonamentada en els treballs d'Eugen Wüster i l'Escola de Viena, considera la terminologia com un instrument de comunicació vinculat prioritàriament al camp científicotècnic. Està representada, sobretot, pels països de l'Europa central i septentrional.

2) La terminologia de tall traduccional, que té el seu origen en el món francòfon (Canadà, Bèlgica) i es desenvolupa sobretot en les organitzacions internacionals com l'ONU, la UE, la Unesco, la FAO, etc. L'objecte de la terminologia orientada a la traducció és la fixació d'equivalències en diferents llengües per tal de proporcionar al traductor una terminologia plurilingüe de qualitat.

3) La terminologia orientada a la planificació lingüística, que té com a finalitat el desenvolupament, la gestió i la normalització terminològics de llengües minoritàries. Sorgeix primer al Quebec i continua en països que es caracteritzen per un plurilingüisme estatal, recolzat en sistemes lingüístics diferenciats. Entre aquests figura Espanya amb el seu quadrilingüisme.

En definitiva, aquest recorregut pel panorama actual de la terminologia ens ha permès posar-ne en relleu el caràcter polifacètic, i és que:

«Lejos de constituirse exclusivamente como una disciplina científica, la terminología se configura como una actividad cuya fuerza motriz es la cooperación interinstitucional e internacional. Al mismo tiempo, desempeña un papel de primer orden en la planificación lingüística, en cuanto que contribuye a la adaptación de las lenguas minorizadas a las exigencias de comunicación en los ámbitos socioeconómico, técnico y científico. De este modo la terminología se perfila como el elemento idóneo para fortalecer la lengua y garantizar su continuidad».

Rodríguez i Schnell (2005b, pàg. 25)

Resum

Hem encetat el primer capítol d'aquest mòdul endinsant-nos en els orígens de la terminologia. Això ens ha permès comprovar que des dels inicis de la humanitat les persones, en totes les llengües del món, hem necessitat representar i transmetre el coneixement especialitzat, relatiu a les diverses activitats humanes (caça, pesca, agricultura, guerra, salut, menjar...). A continuació hem vist que, tot i que la ciència i la tècnica neixen conjuntament amb la paraula especialitzada, la reflexió sobre el que és un terme i el rol que tenen els termes per a una llengua és una reflexió molt recent, contemporània, que neix sobretot als anys trenta del segle XX amb els treballs de l'enginyer austríac Eugen Wüster, pare de l'anomenada teoria general de la terminologia (TGT). I després de fer un breu recorregut històric per algunes fites importants del camp terminològic, hem aprofundit en els principis fonamentals d'aquesta TGT.

El segon capítol ens ha mostrat com amb el pas del temps, les noves necessitats comunicatives i la diversificació de l'activitat terminològica provoquen que els postulats de la TGT resultin insuficients, fet que origina el sorgiment de noves aportacions teòriques. Després de fer un breu recorregut per les propostes més representatives, ens hem aturat a definir amb més profunditat l'anomenada teoria comunicativa de la terminologia (TCT), per la seva proximitat intel·lectual i geogràfica.

I és des d'aquesta perspectiva de la TCT que al tercer capítol del mòdul hem delimitat la noció de *terme* o *unitat terminològica*, n'hem vist les diferents concepcions, així com la seva relació amb les *paraules* i també amb les altres unitats portadores de coneixement especialitzat (UCE).

Finalment, el mòdul es tanca amb un quart capítol que ens ha permès fer un repàs dels diferents organismes i centres, tant catalans, com espanyols i internacionals, al voltant dels quals s'ha organitzat la principal activitat terminològica en els diversos territoris.

Bibliografia

Adelstein, Andreína (1998). «Representación de unidades terminológicas: el modelo de termino wüsteriano». *Óganon* (núm. 26).

Adelstein, Andreína (2004). *Unidad léxica y valor especializado*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. [CD-ROM].

Adelstein, Andreína (2007). *Unidad léxica y significado especializado: modelo de representación a partir del nombre relacional "madre"*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. [Tesi doctoral].

Bevilacqua, Cleci Regina (1999). *Unidades fraseológicas especializadas: estado de la cuestión y perspectivas*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. [T treball de recerca de doctorat].

Boulanger, Jean-Claude (1991). «Une lecture socioculturelle de la terminologie». *Cahiers de Linguistique Sociale* (núm. 18, pàg. 13-30).

Cabré, M. Teresa (1992). *La terminologia. La teoria, els mètodes, les aplicacions*. Barcelona: Empúries.

Cabré, M. Teresa (1999). *La terminología: representación y comunicación. Elementos para una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

Cabré, M. Teresa (2009). «El context català, una àrea de concentració de coneixement i activitat terminològica». *Terminàlia* (núm. 0, pàg. 8-14).

Cabré, M. Teresa (2011). «El principio de poliedricidad: la articulación de lo discursivo, lo cognitivo y lo lingüístico en terminología (I)». *Organon* (vol. 25, núm. 50, pàg. 125-152).

Cabré, M. Teresa (2012). «Panorama de la terminologia catalana: aportacions a laterminologia general». A: *Actes de la première journée technologique réaliter « des outils Pour le travail terminologique en réseau »*.

Cabré, M. Teresa (2013). «La recepció de Wüster a Catalunya». *Terminàlia* (núm. 8, pàg. 56-57).

Cabré, M. Teresa (2014). «M. Teresa Cabré». A: Laborda *et al.* (ed.). *La lingüística en España. 24 autobiografías*. Barcelona: UOC.

Cabré, M. Teresa; Estopà, Rosa (2002). «El conocimiento especializado y sus unidades de representación: diversidad cognitiva». *Sendebarr* (núm. 13, pàg. 141-153).

Cabré, M. Teresa; Estopà, Rosa (2005). «Unidades de conocimiento especializado: caracterización y tipología». A: Cabré, M. T.; Bach, C. (ed.). (2005). *Coneixement, llenguatge i discurs especialitzat*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra (pàg. 69-93). (Sèrie Monografies, 7).

Cabré, M. Teresa; Lorente, Mercè; Estopà, Rosa (1996). «Terminología y fraseología». A: *Actas del V Simposio de Terminología Iberoamericana*. Ciudad de México: Colegio de México (pàg. 67-81).

Domènech, Ona (1998). *Unitats de coneixement i textos especialitzats: primera proposta d'anàlisi*. Treball de recerca de doctorat llegit a la Universitat Pompeu Fabra. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya [<http://hdl.handle.net/10609/58045>].

Estopà, Rosa (1999). *Extracció de terminologia: elements per a la construcció d'un SEACUSE*. Tesi doctoral presentada a la Universitat Pompeu Fabra.

Estopà, Rosa i altres (2006). «La identificación de unidades terminológicas en contexto: de la teoría a la práctica». A: Carme Bach; M. Teresa Cabré; Jaume Martí (eds.). *Terminología y derecho: complejidad de la comunicación multilingüe*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

Faber, Pamela (2012). «Conclusions». A: Pamela Faber (ed.). *A cognitive linguistics view of terminology and specialized language*. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton (pàg. 249-258).

Faber, Pamela; López-Rodríguez, Clara Inés (2012). «Terminology and specialized Language». A: Pamela Faber (ed.). *A cognitive linguistics view of terminology and specialized language*. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton (pàg. 9-31).

Faber, Pamela (2015). «Frames as a framework for terminoloy». A: Hendrik J. Kockaert; Frida Steurs (ed.). *Handbook of Terminology*. Volume 1. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins (pàg. 14-33).

Faulstich, Enilde (1995). *Base terminològica para pesquisa em socioterminologia: termo e variação*. Brasília: Centro Lexterm.

Freixa, Judit (2003). *La variació terminològica: anàlisi de la variació denominativa en textos de diferent grau d'especialització de l'àrea de medi ambient*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. (Sèrie Tesis, 3). [CD-ROM].

Gaudin, François (1993). *Pour une Socioterminologie: des Problèmes Sémantiques aux Pratiques Institutionnelles*. Rouen: Université de Rouen.

Gouadec, Daniel (1990). *Terminologie: Constitution des données*. París: AFNOR.

Guespin, Louis (1991). «La circulation terminologiques et les rapports entre science, technique et production». *Cahiers de Linguistique Sociale* (núm. 18, pàg. 59-78).

Gutiérrez, Bertha (1998). *La ciencia empieza en la palabra*. Barcelona: Península.

Hacken, Pius ten (2015). «Terms ans specialised vocabulary». A: Kockaert, Hendrik J.; Steurs, Frida (ed.). *Handbook of Terminology*. Volume 1. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins (pàg. 3-13).

Junyent, Cristina (2003). «La transmisión del conocimiento especializado». A: M. Teresa Cabré; Judit Freixa; Carles Tebé (ed.). *Terminología y conocimiento especializado*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra (pàg. 39-54).

Lorente, Mercè; Bevilacqua, Cleci Regina; Estopà, Rosa (2002). «El anàlisi de la fraseologia especialitzada mediante elementos de la lingüística actual». A: Mercedes Correia (ed.) *Actas VI Simpósio da Rede Ibero-americana de Terminologia. Terminologia, desenvolvimento e identidade nacional*. Lisboa: Ed. Colibri/ILTEC (pàg. 647-666).

Lotte, Dmitrij Semënovi# (1961). *La formación del sistema de términos científico-técnicos*. A: M. Teresa Cabré et al. (ed.) (2001). *Textos terminólogos de la Escuela Rusa*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari de Lingüística Aplicada.

Rey, Alain (1979). *La terminologie noms et notions*. París: Presses Universitaires de France.

Rodríguez, Nadia; Schnell, Bettina (2005a). «La terminología: historia y evolución de una disciplina». *Manual formativo de ACTA*. 2005. (núm. 36, pàg. 83-90).

Rodríguez, Nadia; Schnell, Bettina. (2005b). «La terminología: panorama actual y cooperación internacional». *Manual formativo de ACTA*. 2005. (núm. 37, pàg. 11-25).

Rodríguez, Nadia; Schnell, Bettina. (2005c). «La terminología: nuevas perspectivas y futuros horizontes». *Manual formativo de ACTA*. 2005. (núm. 38, pàg. 47-54).

Rondeau, Guy (1983). *Introduction à la terminologie*. Chicoutimi (Quebec): Gaëtan Morin.

Sager, Juan-Carlos (1993). *Language Engineering and Translation: Consequences of Automation*. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins.

Sager, Juan- Carlos (1998-1999). «Historical readings in terminology». *Terminology: international journal of theoretical and applied issues in specialized communication* (vol. 5, núm. 2, pàg. 271-276).

Tebé, Carles (2005). *La representació conceptual en terminologia: l'atribució temàtica en els bancs de dades terminològiques*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. [Tesi doctoral].

Temmerman, Rita (1997). «Questioning the univocity ideal. The difference between Sociocognitive Terminology and traditional Terminology». *Hermes. Journal of Linguistics* (núm. 18, pàg. 51-91).

Temmerman, Rita (2000). *Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach*. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins.

Temmerman, Rita (2001). «Sociocognitive Terminology Theory». A: M. Teresa Cabré; Judit Feliu. *Terminología y cognición*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra (pàg. 75-92).

Vernet, Juan (1978). *La cultura hispanoàrabe en Oriente y Occidente*. Barcelona: Ariel.

Wüster, Eugen (1998). *Introducción a la teoría general de la terminología y a la lexicología terminológica*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

